

Verduurzaming van de Groningse woningvoorraad

Onderzoek naar de energietransitie vanuit het perspectief van de Groninger over bewustwording, participatie, energiearmoede en gevolgen voor de leefbaarheid.

Verduurzaming van de Groningse woningvoorraad

Inhoud

<i>Inleiding</i>	6		
Aanpak onderzoek	8		
Panelonderzoek	8		
Gesprekken met inwoners	8		
1 De stand van zaken	10		
Veel woningen goed geïsoleerd	11		
Duurzame opwek blijft achter, vooral zonneboilers en warmtepompen	11		
Helft van de woningen lijkt nog niet goed geïsoleerd	12		
Toekomstige investeringen koopwoningen blijven achter	13		
2 De diversiteit van de warmtetransitie	16		
Niet iedereen heeft het voor het zeggen	17		
Huurders kunnen vaak niet kiezen of ze verduurzamen	17		
Behoeftte aan transparantie keuzes verhuurder	19		
Angst voor huurverhogingen weerhoudt huurders	20		
Kennis over verduurzaming woning lang niet altijd aanwezig bij huurders	21		
Niet iedere woning is geschikt	22		
Niet iedereen kan het betalen	25		
Geld lenen voor velen geen optie	26		
Levensgebeurtenissen hangen samen met keuzes	27		
Oudere Groningers wonen in beter geïsoleerde woningen	29		
Verhuiswens vertraagt verduurzaming	29		
Verbouwing en renovatie biedt kansen	30		
Aardbevingsproblematiek biedt soms kansen	30		
3 De onzekerheid van de warmtetransitie	32		
Wat is duurzaam?	33		
Veelheid aan keuzes zorgt voor afwachtende houding	33		
Alternatieven en hun impact op het milieu	34		
Twijfel door toekomstige innovaties	35		
Twijfel door negatieve ervaringen anderen	36		
Twijfel over het terugverdienen van maatregelen	37		
Twijfel over waardeestijging woning	38		
Subsidies niet voor iedereen bereikbaar	38		
Wachten op betere subsidies	40		
Wat is de rol van de overheid?	40		
Gebrekkig vertrouwen in de overheid	41		
Angst dat maatregelen 'afgestraft' worden in de toekomst	43		
Behoeftte aan gezamenlijke besluitvorming	45		
Conclusie en aanbevelingen	46		
De warmtetransitie is op gang	47		
Veel Groningers wachten af	47		
Huurders lopen achter en voelen zich niet betrokken	47		
Verduurzaming koopwoning voor grote deel Groningers niet te betalen	48		
Verduurzaming past niet altijd	48		
Groningers zijn onzeker over te maken keuzes	48		
Wantrouwen beleid speelt parten	49		
Aanbevelingen	50		
<i>Bijlage 1</i>	52		
<i>Bijlage 2</i>	54		
<i>Bijlage 3</i>	56		
<i>Bronnen en colofon</i>	58		

Inleiding

Het klimaat verandert. Door de uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen warmt de aarde op. Nu al heeft dit wereldwijd allerlei gevolgen: extreme warmte, droogte en overstromingen, verdwijnend land en mislukkende oogsten. Als de uitstoot van broeikasgassen niet wordt verminderd zullen de gevolgen in de toekomst alleen maar groter zijn.

De opwarming van de aarde moet dus worden afgeremd, en hopelijk gekeerd. Hiervoor zijn internationale afspraken gemaakt, waarin is afgesproken om de opwarming te beperken tot 2 graden Celsius ten opzichte van de gemiddelde wereldtemperatuur voor 1750 (start industriële revolutie). In het laatste klimaatakkoord van Parijs (2015) is dit doel aangescherpt tot een stijging van 1,5 graden Celsius. Om dit doel te behalen zal onder andere de CO2 uitstoot in 2030 met 49% verminderd moeten zijn ten opzichte van 1990 en in 2050 met 95%.

Om de doelen van Parijs te halen is in Nederland in 2019 het klimaatakkoord gesloten, met daarin ongeveer 600 afspraken om de CO2 uitstoot in Nederland terug te dringen. De warmtetransitie van de eigen woning is een belangrijk onderdeel van het akkoord en heeft daarnaast een grote directe impact op inwoners. De afspraak is namelijk dat er in 2050 in Nederland geen woningen meer met aardgas verwarmd worden.

In de provincie Groningen betekent dit dat over 30 jaar ongeveer 280.000 woningen aardgasvrij moeten zijn. Ruim de helft hiervan is koopwoning, de rest is huurwoning (twee derde in het bezit van een wooncorporatie). Dit is een enorme opgave, waarbij particuliere woningeigenaren, verenigingen van eigenaren, wooncorporaties en particuliere verhuurders aan de lat staan.

De warmtetransitie is een technisch, financieel en bestuurlijk grote opgave, maar het is bovenal een sociale opgave (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019). Het gaat namelijk over mensen die hun woning moeten aanpassen, ingewikkelde keuzes moeten maken en het ook nog eens financieel moeten opbrengen.

Deze rapportage geeft een kijkje achter de Groningse voordeur ten aanzien van het verduurzamen van de woning. In hoeverre hebben zij al een woning waarin verduurzamende maatregelen zijn toegepast? Bij wie lukt het wel en bij wie niet? En waarom lukt het de ene keer wel en de andere keer niet?

De bevindingen in deze rapportage zijn gebaseerd op een serie interviews met Groningers over de verduurzaming van hun woning en twee uitvragen onder het Groninger Panel.

Aanpak onderzoek

Panelonderzoek

Het Sociaal Planbureau Groningen doet onderzoek naar de energietransitie vanuit het perspectief van de Groninger. Het Groninger Panel vormt hierbij een belangrijke bron van informatie. Eind 2019 is een eerste uitvraag over de energietransitie gedaan onder het Groninger Panel (4.049 respondenten). De vragen verkenden vier thema's in de energietransitie: bewustwording, participatie, energiearmoede en gevolgen voor de leefbaarheid. In het voorjaar van 2020 is een tweede uitvraag gedaan onder het Groninger Panel (3.503 respondenten). Bij deze uitvraag lag de focus op de verduurzaming van de eigen woning. In totaal hebben 2.921 respondenten beide vragenlijsten ingevuld. Meer informatie over de uitvragen onder het Groninger Panel is te vinden in bijlage 1.

Gesprekken met inwoners

Als onderdeel van de uitvraag over de energietransitie in mei 2020 onder het Groninger Panel is aan deelnemers gevraagd of zij bereid waren tot een verdiepend telefonisch interview ten aanzien van dit onderwerp. In de zomer van 2020 zijn 32 Groningers geïnterviewd, met als doel erachter te komen welke mogelijkheden en beperkingen inwoners ervaren bij de verduurzaming van hun woning.

Steekproef

Uit eerder onderzoek komt naar voren dat de volgende factoren invloed hebben op de verduurzaming van de woning: sociaal demografische factoren, woonsituatie, sociaalpsychologische factoren en financiën (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019 en 2020; Fries Sociaal Planbureau, 2020). Om een breed beeld te kunnen schetsen ten aanzien van verduurzaming van de eigen woning zijn deelnemers aan het onderzoek daarom geselecteerd op basis van: regio, eigendom woningen en negatieve energiespiraal. Hierbij is de provincie in drie regio's verdeeld: Noord, Oost en overig Groningen. Bij het eigendom van de woningen is ook een driedeling gemaakt: koopwoning, corporatiewoning en particuliere huurwoning. Mensen bevinden zich in een negatieve energiespiraal wanneer zij aangeven (1) hun energiekosten als hoog te ervaren; (2) investeringen in duurzame energiemaatregelen niet kunnen opbrengen en (3) verwachten in de toekomst moeite te hebben met het betalen van energiekosten. De precieze kenmerken van de geïnterviewden zijn te vinden in bijlage 2.

Het uitgangspunt van de interviews was dat inwoners vrij konden vertellen over wat zij belangrijk vinden ten aanzien van verduurzaming, handelingsmogelijkheden en beperkingen rondom verduurzaming van de eigen woning. De gesprekken werden gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad die te vinden is in bijlage 2.

1 De stand van zaken

In dit hoofdstuk wordt gekeken in hoeverre Groningers aangeven dat zij energie besparen en opwekken, welke keuzes zij maken ten aanzien van hun huidige energieleverancier en hoeveel ze nog van plan zijn te investeren in verduurzaming.

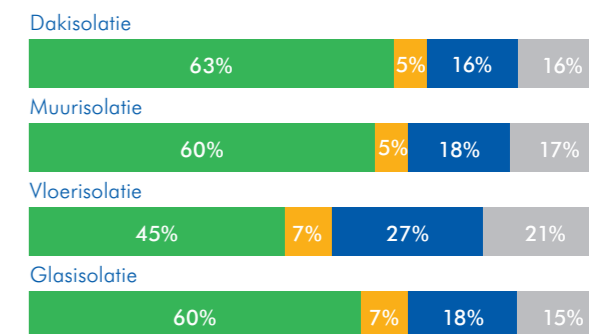
Veel woningen goed geïsoleerd

Een energiezuinig pand begint bij goede isolatie. We onderscheiden in dit onderzoek vier vormen van isolatie: dak-, muur-, vloer-, en glasisolatie. Dit zijn de voornaamste vormen van isolatie die meestal ook een behoorlijke investering met zich meebrengen. Over het algemeen zijn deze gebruikelijke vormen van isolatie in een ruime meerderheid van de woningen toegepast of bestaan er plannen dit te (laten) doen. Dakisolatie is het meest vertegenwoordigd (63%) en vloerisolatie het minst (45%). Geïsoleerde muren en isolatieglas zijn aanwezig in ongeveer 60% van de woningen. In de wetenschap dat de meeste warmte uit een woning verdwijnt via het dak en het minst via de vloer is dit een beeld dat te verwachten viel. Bij een deel van de mensen is het onbekend of een bepaalde vorm van isolatie is toegepast. Dit is meestal het geval in huurwoningen.

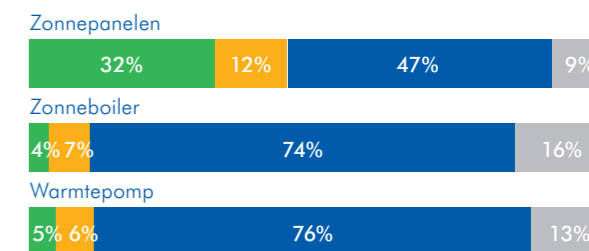
Duurzame opwek blijft achter, vooral zonneboilers en warmtepompen

Een tweede stap in het verduurzamen van de woning is het duurzaam opwekken van de gebruikte energie. Drie belangrijke manieren om dit te doen zijn zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen. Ongeveer een derde van het Groninger Panel geeft aan te wonen in een woning met zonnepanelen. 12% heeft plannen om zonnepanelen op de woning te plaatsen. Dat de ene helft van de Groningers (plannen voor) zonnepanelen heeft, betekent dat er ook een helft is die geen zonnepanelen heeft en niet van plan is deze te nemen.

Isolatie per type

Opwek energie

■ Aanwezig ■ Nee
■ Nee, maar wel van plan ■ Weet niet of anders

24%

Groninger woningeigenaren geeft aan meer dan 10.000 euro geïnvesteerd te hebben in verduurzaming van de woning

De redenen die woningeigenaren aangeven voor het niet hebben of willen van zonnepalen zijn ongeveer gelijk verdeeld over drie categorieën: woning niet geschikt, geen geld, of zonde van het geld.

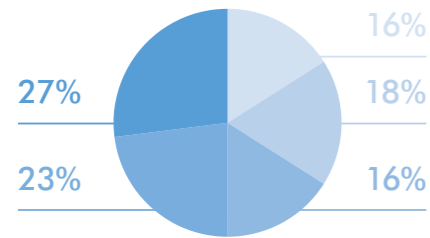
Een veel kleiner deel van de Groningers woont in een woning met een warmtepomp en/of zonneboiler. Ook zijn er maar weinig mensen die plannen hebben om één van beide installaties aan te leggen. Dit betekent dat in ieder geval ongeveer driekwart van de Groningers in een woning zonder zonneboiler of warmtepomp woont en voorlopig blijft wonen. Voor woningeigenaren zijn de meest genoemde redenen om geen zonneboiler of warmtepomp aan te schaffen de overtuiging dat dit geen slimme investeringen zijn (30% Groningers) of het feit dat ze de hoge kosten niet kunnen betalen (20-25% Groningers).

Helft van de woningen lijkt nog niet goed geïsoleerd

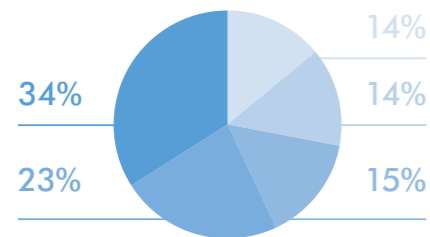
Wanneer gekeken wordt naar het aantal maatregelen dat genomen is, valt te zien dat ongeveer een kwart van de Groningers de voornaamste isolatiemaatregelen in de woning heeft toegepast. Zij hebben zowel dak-, muur-, vloer-, als grotendeels glisolatie in de woning. Deze woningen zijn dus aardig 'ingepakt'. Als de plannen om te isoleren worden meegenomen, woont een derde van de Groningers straks in een woning met de vier bovengenoemde isolatiemaatregelen. Aan de andere kant woont ongeveer de helft van de Groningers op dit moment in een huis met 2 of minder isolatiemaatregelen. Een teken dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

Aantal isolatiemaatregelen (% totaal)

Aanwezig

Aanwezig of plannen

0 maatregelen 1 maatregel 2 maatregelen 3 maatregelen 4 maatregelen

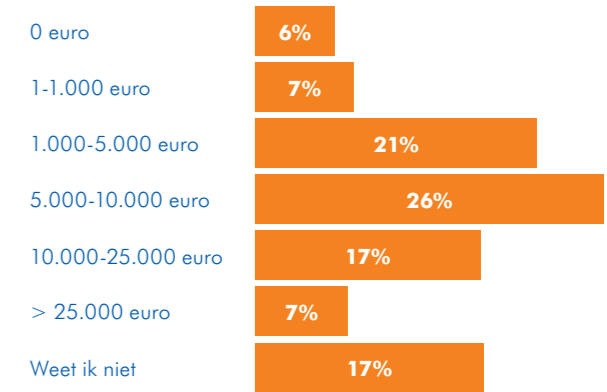
Toekomstige investeringen koopwoningen blijven achter

Voorgaande grafieken geven weer dat er nog een behoorlijke verduurzamingsopgave ligt voor de Groningse woningvoorraad. Deze opgave ligt aan de ene kant bij wooncorporaties en particuliere verhuurders, maar met name ook bij Groningers met een koopwoning. Van die laatste groep heeft in het verleden een aanzienlijk deel al stevige investeringen in de duurzaamheid van de eigen woning gedaan. Bijna een kwart (24%) van de woningeigenaren heeft meer dan 10.000 euro geïnvesteerd. Iets meer dan een kwart (26%) heeft tussen de 5.000 en 10.000 euro geïnvesteerd. 13% van de Groninger woningeigenaren heeft nog niet meer dan 1.000 euro in de duurzaamheid van de woning gestoken. Er zijn dus veel Groningers die al serieuze bedragen in de verduurzaming van hun woning hebben gestoken. Bij een kleiner deel blijven de investeringen tot nu echter behoorlijk achter.

De investeringen in duurzaamheid die Groninger woningeigenaren in de toekomst nog willen doen liggen aanzienlijk lager dan de investeringen die ze al gedaan hebben. Bijna de helft van de Groningers (49%) verwacht in de toekomst nog maximaal 1.000 euro uit te geven en nog geen 10% is van plan investeringen te doen van meer dan 10.000 euro. Gezien de grootte van de opgave, nogmaals, alle woningen verwarmd zonder aardgas in 2050, is dit opmerkelijk.

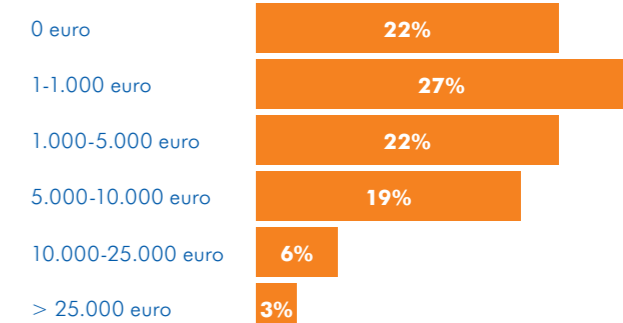
Bedrag dat al geïnvesteerd is in verduurzaming van de eigen woning

Percentage inwoners provincie Groningen

Bedrag dat men wil investeren in (verdere) verduurzaming van de eigen woning

Percentage inwoners provincie Groningen

86%

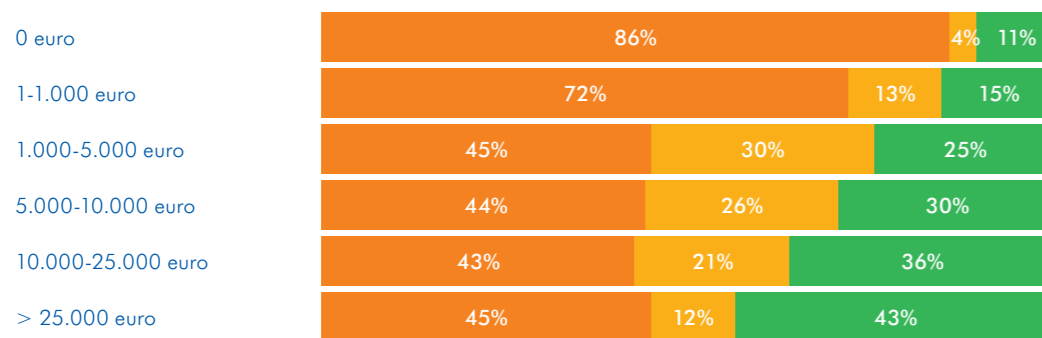

van de woningeigenaren die 0 euro in de verduurzaming van de woning heeft gestoken zijn in de toekomst van plan om maximaal 1000 euro te investeren

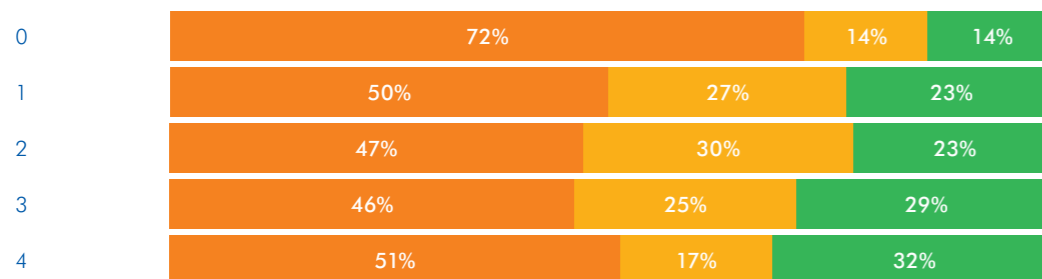

Het gebrek aan grote investeringen valt deels te verklaren doordat een meerderheid van de Groningers met een koopwoning al eerder veel geld aan verduurzaming van de woning heeft uitgegeven. Toch is dit niet het hele verhaal. Het blijkt namelijk dat juist woningeigenaren die al grote investeringen in duurzaamheid hebben gedaan een grote kans hebben om in de toekomst ook grote investeringen te gaan doen. Daar komt bij dat mensen die tot nu toe nauwelijks hebben geïnvesteerd, meestal ook niet van plan zijn om dit alsnog te gaan doen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat deze mensen al in een woning wonen die bij aanschaf reeds goed verduurzaamd was. Het blijkt echter dat Groningers die in goed geïsoleerde huizen wonen juist ook in de toekomst meer willen investeren dan Groningers met een slecht geïsoleerde koopwoning. Met andere woorden, een deel van de Groningers dat nog geen grote investeringen in hun woningen gedaan heeft, is ook niet van plan dit in de toekomst te gaan doen.

Toekomstige investeringen verdeeld naar reeds gedane investeringen

Toekomstige investeringen verdeeld naar aantal reeds aanwezige vormen van isolatie

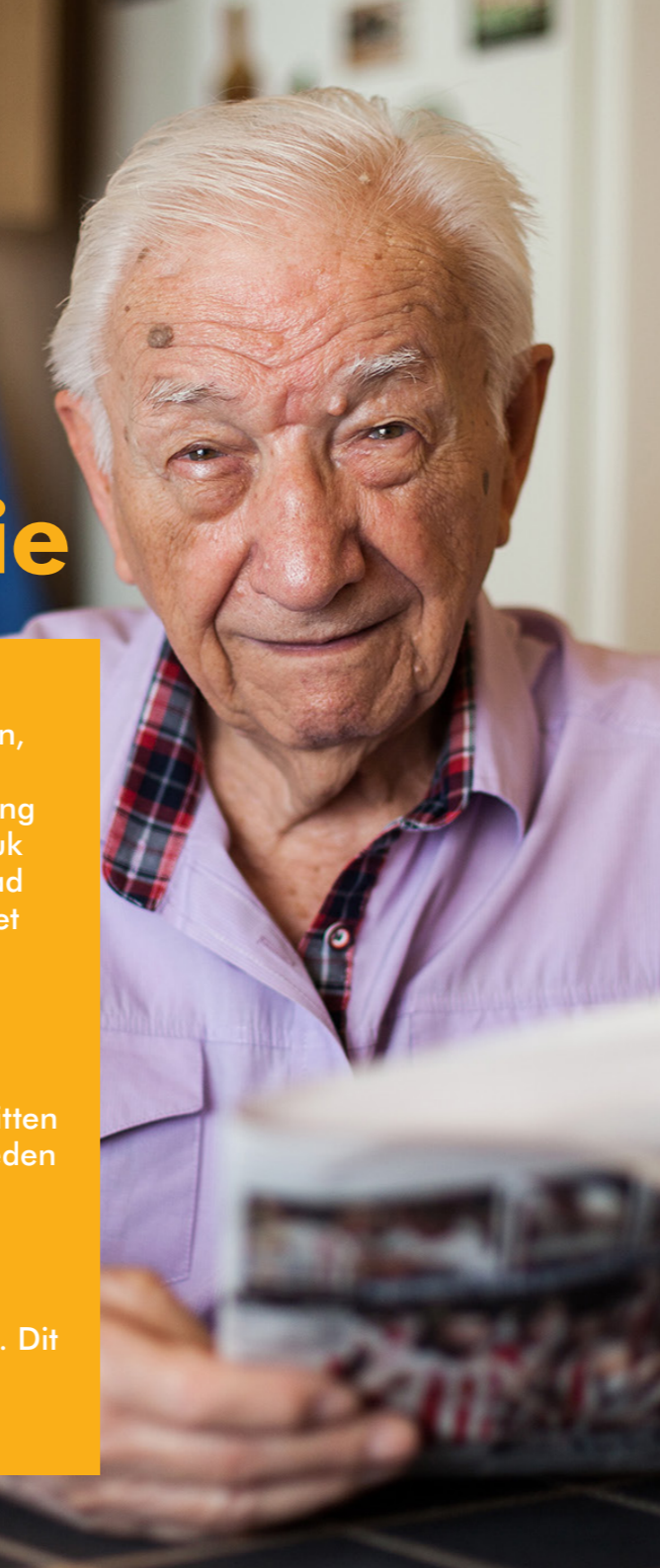

0-1.000 euro
1.000-5.000 euro
> 5.000 euro

2 Diversiteit van de warmtetransitie

Het klinkt zo eenvoudig: isoleer het dak, de muren en de vloer, zet dubbelglas in de kozijnen, installeer zonnepanelen, een warmtepomp en lage temperatuurverwarming en hopla, je woning is energieneutraal. Zoals uit het vorige hoofdstuk bleek is dat voor sommige Groningers inderdaad geen probleem, maar blijkbaar lukt het lang niet iedereen.

Waarom lukt het niet iedereen om goed te isoleren? En wat zijn de kenmerken van deze Groningers? Het is duidelijk dat er verschillen zitten tussen Groningers qua middelen en mogelijkheden en lang niet alle woningen zijn in dezelfde mate geschikt voor verduurzaming. Met andere woorden, de grote diversiteit van Groningers en de Groninger woningen zorgt ervoor dat warmtetransitie een enorm complexe opgave is. Dit hoofdstuk biedt inzicht in die diversiteit.

66%

van de huurders geeft aan muurisolatie te hebben

Niet iedereen heeft het voor het zeggen

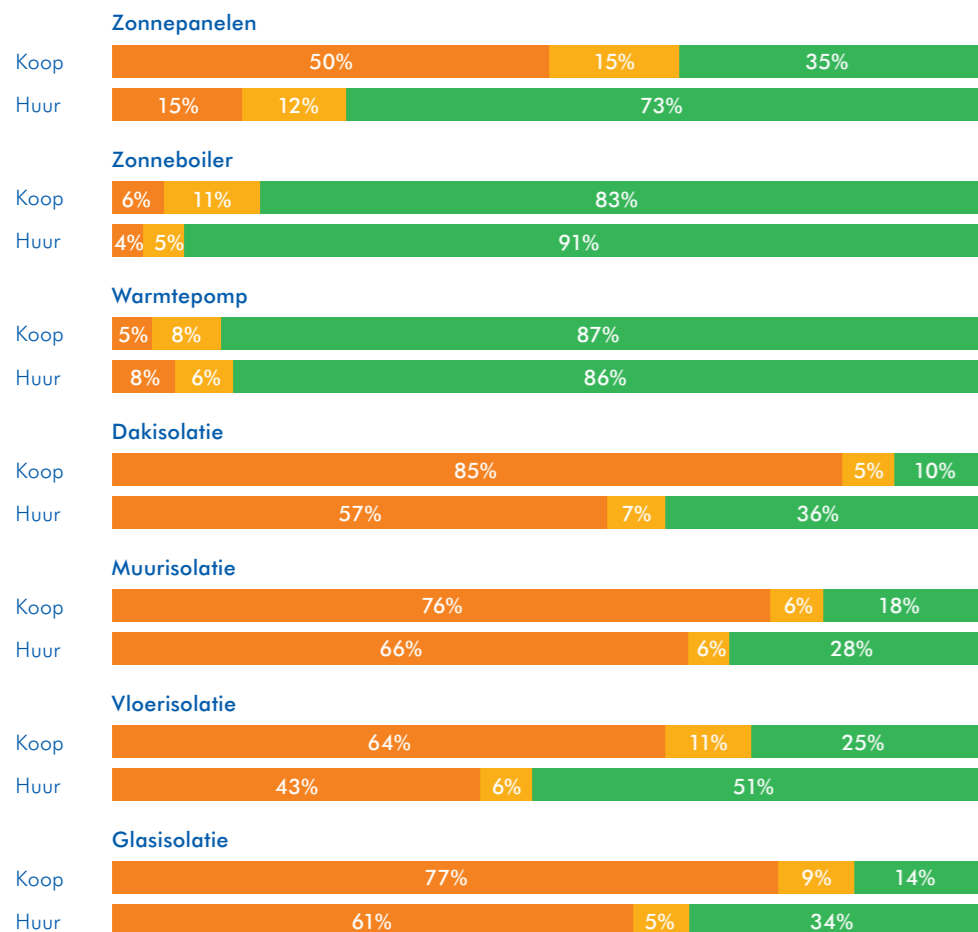
Een belangrijk verschil in de duurzaamheid van woningen wordt veroorzaakt door het eigenaarschap van de woning. De resultaten van het Groninger Panel laten zien dat er grote verschillen bestaan tussen koop- en huurwoningen (zie figuur volgende pagina). Zo is het aandeel zonnepanelen onder Groningers met een koopwoning veel groter dan onder Groningers die in een huurwoning wonen. Ook wat betreft isolatie lopen huurwoningen achter op koopwoningen. Alle vormen van isolatie komen minder vaak voor in huurwoningen dan in koopwoningen, al zijn de verschillen voor muurisolatie wat kleiner dan voor de andere vormen van isolatie.

Huurders kunnen vaak niet kiezen of ze verduurzamen

Uit de interviews komt naar voren dat huurders ten opzichte van kopers minder mogelijkheden hebben om te verduurzamen. Huurders zijn sterk afhankelijk van de houding van woningcorporaties en particuliere verhuurders als het gaat om het nemen van verduurzamende maatregelen. Meerdere huurders geven in de interviews aan dat zij als individu geen kans maken op verduurzamende maatregelen, hoewel zij dat zelf graag zouden willen. Ze hebben het idee dat de verhuurder pas verduurzaamd als woningen sowieso aan herstel of vervanging toe zijn. Het is huurders niet altijd duidelijk wat zij dan wel kunnen doen.

Noot: Ongeveer 20-35% van de huurders geeft aan dat zij niet weten hoe het zit met verduurzaming. Veel meer dan bij mensen met een koopwoning. Omdat hierdoor onduidelijk wordt hoe de verduurzaming van koop- en huurwoningen verschilt, zijn deze in deze respondenten uit deze grafiek weggelaten.

% met duurzame maatregelen of plannen daartoe*

* Ongeveer 20-35% van de huurders aangeeft dat zij niet weten hoe het zit met verduurzaming. Veel meer dan bij mensen met een koopwoning. Omdat hierdoor onduidelijk wordt hoe de verduurzaming van koop- en huurwoningen verschilt, zijn deze respondenten niet meegenomen in deze grafiek.

■ Aanwezig
■ Nee, maar wel van plan
■ Nee

Daarnaast geven huurders in de paneluitvraag aan dat zij het niet zien zitten zelf veel geld te investeren in de verduurzaming van hun huurwoning omdat zij onzeker zijn of ze er lang genoeg kunnen wonen om het terug te verdienen.

“Het is niet aantrekkelijk om tienduizenden euro’s te investeren in een huis waarvan je niet de eigenaar bent, vooral als je deze wijzingen niet mee kunt nemen als je verhuist.”

Een enkeling die wel bereid is zelf te investeren loopt ertegenaan dat dit niet wordt toegestaan door de verhuurder.

“Ik wilde zelf graag op mijn eigen kosten mijn huidig aantal zonnepanelen op mijn huurwoning uitbreiden (meer panelen). Helaas mocht dit niet van mijn verhuurder. Kijk, dat snap ik dan weer niet...”

Afwachten tot de verhuurder zelf actie onderneemt is meestal het advies.

Behoeftte aan transparantie keuzes verhuurder

Veel huurders waarvan de woning wel verduurzaamd is hebben het gevoel dat ze weinig inspraak hebben in de verduurzamende maatregelen die worden genomen. Een inwoner noemt dat de woningcorporatie eerst alle plannen heeft voorgelegd en daarvoor een meerderheidsstem heeft gekregen, maar dat er een dialoog ontbrak over de manier van uitvoering van de plannen. Hij is ontevreden over de uitvoering van de maatregelen, maar komt daarover moeizaam in gesprek met de verhuurder. Een andere inwoner vertelt dat in zijn wijk de woningstichting zich

Het verhaal van Patrick

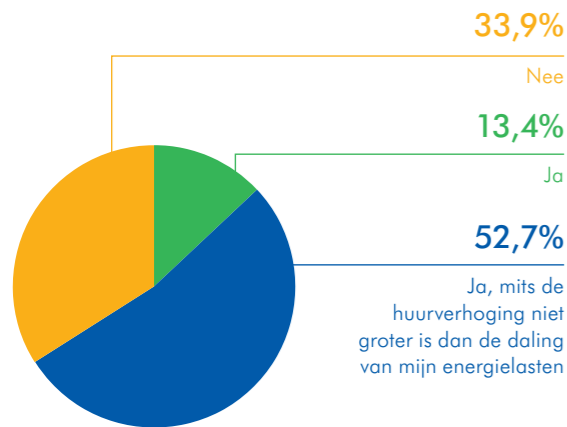
Patrick heeft een goed beeld van hoe hij zijn woning verder kan verduurzamen. Hij wil niets liever dan van het gas af. Door de aardbevingsproblematiek vindt hij het moreel onjuist om gas te gebruiken. Het feit dat hij huurt maakt dat Patrick zelf niks aan de woning kan verduurzamen. Spaarlampen heeft hij wel, maar hij ziet dit als een druppel op een gloeiende plaat. Daarbovenop komt dat zijn woning niet in aanmerking komt voor herbouw of herstel in verband met de aardbevingen, in tegenstelling tot andere woningen in de omgeving.

Tegelijkertijd vindt Patrick dat voor verduurzaming niet enkel de nadruk moet liggen op aardbevingsgelden. Zowel de woningbouw als de gemeente hebben hierin een ondersteunende taak. De ambitie om in 2050 alle woningen aardgasvrij te verwarmen vindt hij daarentegen enthousiast. Waarom? De kennis over de juiste oplossing is nog onvoldoende aanwezig. Ontdekkingen in de wetenschap zorgen er volgens hem voor dat de wereld er morgen weer heel anders uit kan zien.

“En dat is prima, want zo werkt wetenschap.”

Wel zorgt dat er bij Patrick voor dat hij zelf niet goed weet wat de beste maatregel is.

Een derde wil geen huurverhoging ten koste van energielasten

heeft ingespannen om woningen van het gas te halen en te voorzien van een warmtepomp en zonnepanelen. Zelf zit meneer bij dezelfde woningstichting. Hij had verwacht en graag gezien dat zijn woning ook was verduurzaamd, maar hij viel net buiten de boot. “De woningstichting heeft geld gekregen om die woningen te verduurzamen, waarom wij dan niet?” Naast inspraak is er dus ook behoefte aan transparantie over keuzes die verhuurders maken als het gaat om verduurzamende ingrepen.

Angst voor huurverhogingen weerhoudt huurders

Uit de interviews komt naar voren dat huurders veel moeite hebben met de huurverhoging die vaak het gevolg is van verduurzamende ingrepen aan hun huurwoning. Dit komt voornamelijk doordat huurders er niet van overtuigd zijn dat de huurverhoging in verhouding staat tot de verlaging van de energierekening die verduurzaming met zich meebrengt. Een inwoner vertelt dat er een aantal jaren terug door de woningcorporatie dubbele beglazing is geplaatst bij huurders die hiermee instemden. Zijzelf besloot niet op dit aanbod in te gaan, vanwege de huurverhoging van 20 euro in de maand die ermee gepaard ging.

“Deze verhoging haal ik er lang niet uit in de besparing op de energiekosten.”

Daarin speelt de overtuiging mee dat de huurverhoging vaststaat en niet weer naar beneden zal gaan, terwijl energiekosten nogal eens kunnen fluctueren, afhankelijk van bijvoorbeeld

weersomstandigheden. Uit de resultaten van het Groninger Panel blijkt dat maar liefst een derde van de huurders niet op een huurverhoging zit te wachten.

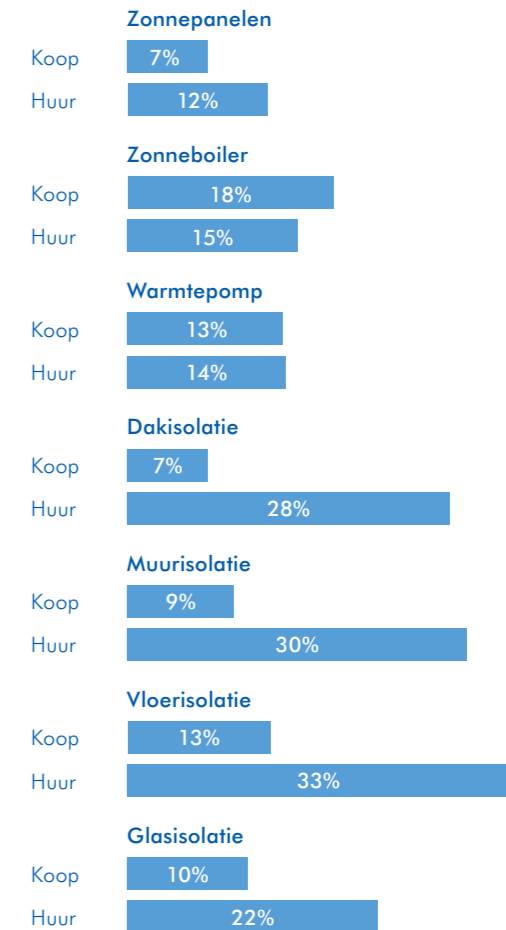
Daarentegen staat ruim de helft positief tegenover een huurwoning, wanneer er geen twijfel over bestaat dat de huurverhoging in ruime mate wordt gecompenseerd door een daling in kosten. Ook in de interviews staan sommige inwoners positief tegenover een huurverhoging op het moment dat zij weten dat zij er financieel gezien op vooruit zullen gaan.

“Het zou wel leuk zijn als een maatregel voor een redelijke prijs kan gebeuren, waardoor je later minder aan energiekosten betaalt.”

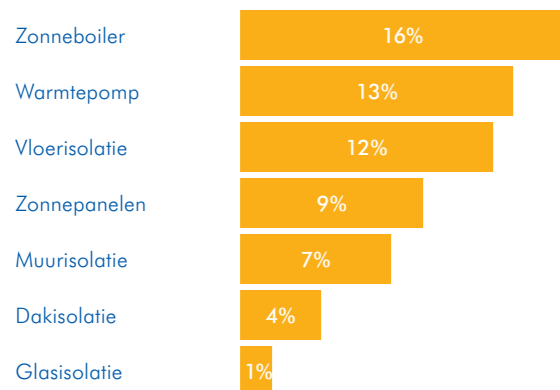
Kennis over verduurzaming woning lang niet altijd aanwezig bij huurders

Uit de resultaten van het Groninger Panel blijkt dat huurders regelmatig niet weten hoe het met de verduurzaming van hun woning is gesteld. Wat betreft duurzame opwek valt de onwetendheid nog mee (10-20%). Maar van isolatie die in de woning verwerkt zit en waarschijnlijk niet direct zichtbaar is (dak-, muur-, en vloerisolatie), geeft 25-35% van de Groningse huurders aan dat zij niet weten of dit in hun woning aanwezig is. Mogelijk betalen ze dus meer aan energiekosten dan nodig is, terwijl ze niet weten waar dit door komt.

% dat niet weet of een duurzame maatregel in de woning is toegepast

Woning niet geschikt (% totaal woningen)

Niet iedere woning is geschikt

De technische staat of ligging van de woning beïnvloedt de mogelijkheden van inwoners om te verduurzamen. Uit de paneluitvragen komt naar voren dat een aanzienlijk deel van de Groningers aangeeft dat de woning niet geschikt is voor duurzame maatregelen. In hoeverre dit het geval is, hangt af van de soort isolatie of wijze van opwek. Te zien valt dat Groningers aangeven dat hun woningen het vaakst niet geschikt zijn voor zonneboilers en warmtepompen, maar ook vloerisolatie is regelmatig een probleem.

Vooraf eigenaren van oudere woningen geven aan dat ze beperkingen ervaren in het verduurzamen van hun woning. Zo vertelt een Groninger dat het dak op zijn bungalow eerst vervangen dient te worden voordat er zonnepanelen op kunnen worden geplaatst. Dit is voor hem een te kostbare ingreep. Weer een andere woningeigenaar benoemt dat zijn dakpannen binnenkort aan vervanging toe zijn. Dit weerhoudt hem ervan om voor die tijd zonnepanelen aan te schaffen. Verduurzamende maatregelen in deze situaties vragen om extra grote investeringen die inwoners niet direct willen of kunnen doen.

“Met zo’n oud huis zit je gelijk met een heleboel beperkingen.”

Ook geeft iemand aan last te hebben van cementvervuilingen aan de binnenkant van zijn spouwmuur, waardoor er geen isolatieballetjes ingespoten kunnen worden. Dat oplossen is onbetaalbaar volgens de eigenaar: “Om die cementvervuilingen uit de spouw te halen...zo’n ingreep is financieel niet te doen”.

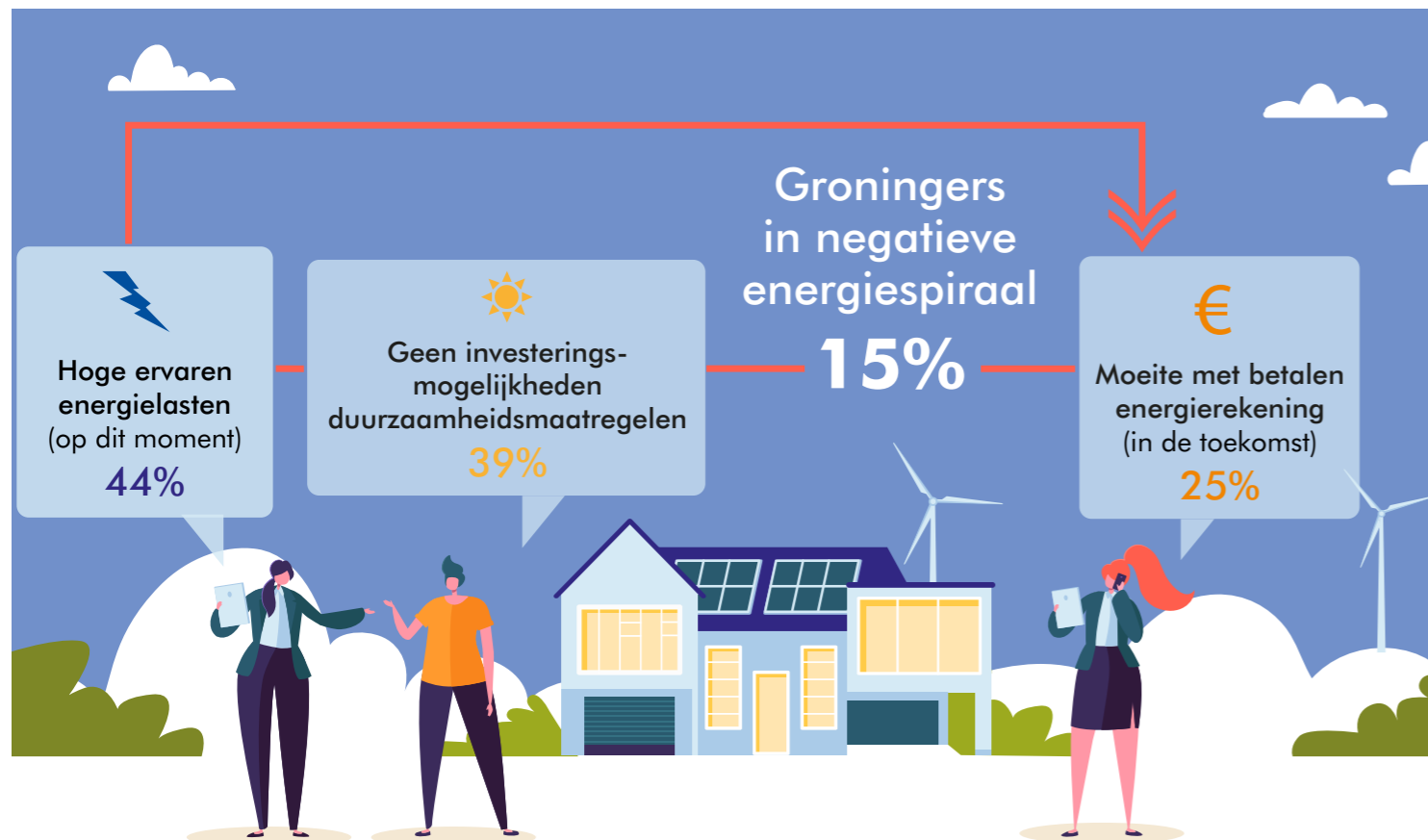
Doordat de muren niet geïsoleerd kunnen worden is het aanschaffen van een warmtepomp niet zinvol. Moeilijk te bereiken kruipruimtes of gebrek aan ruimte op een dak komen uit het panelonderzoek meermaals als belemmering naar voren. Een monumentale status of beschermd stadsgezicht wordt ook door verschillende panelleden als reden genoemd om geen verduurzamende maatregelen te kunnen treffen.

Niet alleen de staat van de woning, maar ook de ligging kan een belemmering zijn. Dit komt soms door de grondsoort waarop de woning is gebouwd. Zo laat iemand weten dat een warmtepomp voor hem niet terug te verdienen is omdat de installatie op een 60 meter diepe kleigrond enorm kostbaar is. Een andere inwoner denkt dat vloerisolatie niet mogelijk is omdat de betonnen vloer direct op zand ligt. Ook kan een beperkte lichtopbrengst door de ligging een reden zijn om niet in zonnepanelen of een zonneboiler te investeren. Zo geeft iemand aan te veel bomen te moeten kappen om zonne-energie voldoende te laten opleveren. Een eigenaar van een appartement midden in de stad geeft aan dat de Vereniging van Eigenaren van haar woontoren de mogelijkheid voor zonnepanelen onderzocht heeft. Daaruit bleek dat andere hoogbouw in de weg staat.

12%

van de Groningers geeft aan dat de woning niet geschikt is voor vloerisolatie

Niet iedereen kan het betalen

Verduurzaming van de woning kan een kostbare zaak zijn. Bij huurwoningen zijn wooncorporaties en particuliere verhuurders aan zet, maar woningeigenaren moeten zelf de portemonnee trekken. Niet alle Groningers hebben de financiële middelen om hun woning te verduurzamen. Uit dit onderzoek blijkt dat 15% van de Groningers met een koopwoning in een zogenaamde negatieve energiespiraal zit. Zij hebben nu al moeite om de energierekening te betalen, kunnen niet investeren in duurzame maatregelen en verwachten ook in de toekomst de energierekening niet te kunnen betalen. Dit is een onwenselijke situatie, omdat op deze manier inwoners die al niet veel te besteden hebben, blijven zitten met onnodig hoge energielasten.

Uit de interviews met inwoners blijkt dat eigenaren van koopwoningen die in een negatieve energiespiraal zitten te onderscheiden zijn in twee groepen. De eerste groep geeft aan geen enkele financiële ruimte te hebben om te investeren in maatregelen. Ook niet wanneer er een deel uit een subsidie kan worden betaald. Deze groep is geneigd af te wachten. Ze wachten bijvoorbeeld op gunstigere subsidies, maar ook op technologische vooruitgang van alternatieven en een daarmee gepaard gaande lagere kostprijs.

“Ik kan de investering niet doen. Ik heb het niet op de plank liggen. Maar als ik dat wel had gehad had ik al lang zonnepanelen gehad!”

De tweede groep inwoners die hebben aangegeven in een negatieve energiespiraal te zitten blijkt bij navraag toch wel (beperkte) mogelijkheden voor verduurzaming te zien. Ze noemen bijvoorbeeld dat subsidies die inwoners krijgen vanwege aardbevingsschade worden ingezet voor een (verdere) verduurzaming van de woning. Verder zijn er handige Groningers die vrij gemakkelijk zelf isolatiemaatregelen kunnen uitvoeren, wat geld bespaart. Ook heeft men dan de vrijheid om bepaalde maatregelen over een langere periode uit te spreiden, waardoor het inwoners beter lukt deze ingrepen te bekostigen. Zo benadrukt een inwoner dat maatregelen zoals isoleren geleidelijk moeten gaan om deze betaalbaar te houden:

“Je gaat je niet diep in de schulden steken omdat je zo nodig moet isoleren.”

Door de verduurzaming in stapjes te doen voorkomen mensen met lagere inkomens inderdaad schulden, maar grijpen ze ook naast veel subsidies en daarmee een lagere totaalprijs voor hun investeringen in duurzaamheid. De subsidies zijn er tot nu voornamelijk op gericht om grote stappen te zetten. Dit betekent in de praktijk minimale oppervlakte-eisen voor isolatie en meerdere maatregelen in één jaar uitvoeren om in aanmerking te komen voor een subsidie. Dat is voor mensen met een kleine beurs vaak niet haalbaar.

Het verhaal van Linda

Linda woont in een koopwoning gebouwd rond het jaar 1900. Dat zij in een ouder huis woont, leidt ertoe dat zij voor verduurzamende maatregelen veel hogere kosten maakt. De huidige dakconstructie bemoeilijkt het plaatsen van zonnepanelen en vloerisolatie is onmogelijk doordat de betonvloer destijds direct op zand is aangebracht. Door de huidige coronacrisis en de daarmee gepaard gaande inkomensonzekerheid staat overleven nu op de eerste plaats. Wel vindt ze dat actie ondernomen moet worden wil de mens de aarde in de komende eeuwen blijven bewonen. Linda zou graag van het gas af willen, maar een investering die in één keer gedaan moet worden, zoals de plaatsing van een warmtepomp, kan ze moeilijk opbrengen.

Ze vindt dat de overheid verduurzaming moet stimuleren met subsidies en goedkopere leningen, waarbij ook wordt gedacht aan oudere woningen. Immers vindt zij, “als ze KLM miljarden kunnen geven, dan kunnen ze ook wel een beetje subsidie op zonnepanelen doen”. Met een dergelijke financiële ondersteuning zouden woningen ook al in 2035 aardgasvrij kunnen worden verwarmd, als de overheid geld meer zou investeren in langdurige in plaats van tijdelijke projecten.

“Als ik het geld ervoor had, kocht ik een huis dat volledig energieneutraal was.”

“Het zit gewoon op geld vast. Ik heb niet eens een auto omdat dat te duur is. [...] Niet vergeten dat je ook nog je andere onderhoud aan een huis hebt. Ik heb net de schilder gehad bijvoorbeeld. Een wasmachine die stuk gaat. Alles wat ik vervang is energiezuinig, daar let ik dan extra op. Het is stapje voor stapje.”

Een aantal inwoners benoemt dat zij er ook vooral bezorgd over zijn of anderen de kosten wel kunnen opbrengen: “Kan iedereen die kosten dragen, en is dat wel gerechtvaardigd?” Iemand anders is er van overtuigd dat zijn burens het niet kunnen opbrengen om te verduurzamen: “Die hebben ook geen geld om andere problemen, zoals rotte kozijnen, goed aan te pakken. Zij hebben zelfs geen geld voor regulier onderhoud.” Ook uit onderzoek van het SCP (2019) blijkt dat mensen er zorgen over hebben of iedereen wel mee kan komen in de verduurzamingsopgave.

“De overheid moet rekening houden met lokale belangen en luisteren naar de inspraak van omwonenden. Tevens subsidies geven voor energietransities, deze moeten gerelateerd worden aan de inkomens en voor de laagste inkomens gratis zijn, anders gaat het nooit lukken.”

Geld lenen voor velen geen optie

Groningers met een koopwoning geven vaak aan dat geld lenen om de eigen woning te verduurzamen geen optie is. Slechts 10% geeft aan dat ze dit willen overwegen, tegenover 70% die dit niet ziet zitten. De verwachting is dat mensen die minder geld hebben om te verduurzamen eerder een lening zouden willen afsluiten,

maar er zitten geen verschillen tussen mensen die wel of niet in een negatieve energiespiraal zitten. Kijken we naar inkomen alleen, dan lijkt het zelfs alsof Groningers met koopwoningen en lagere inkomens minder vaak een lening zouden willen afsluiten. Een reden hiervoor kan zijn dat mensen die een laag inkomen hebben leningen zoveel mogelijk proberen te vermijden. Dat verduurzaming van de eigen woning bij redenen voor het afsluiten van een lening niet bovenaan de lijst staat blijkt ook uit onderzoek van het Nibud (2020).

Uit de interviews komt ook naar voren dat een mogelijke lening voor verduurzaming vaak niet op zichzelf staat. Wat betreft haar financiële situatie geeft een mevrouw aan niet een bovengemiddeld inkomen te hebben, waarmee dergelijke ingrepen zoals het isoleren van een spouwmuur “echt even zweten is. Hoe moeten we dat en dat doen”. Ook heeft mevrouw in het verleden al een aantal leningen afgesloten om dingen aan het huis te verbeteren, maar volgens haar houdt dat een keer op, ook omdat de huizen in Oost-Groningen niet snel in waarde stijgen.

Levensgebeurtenissen hangen samen met keuzes

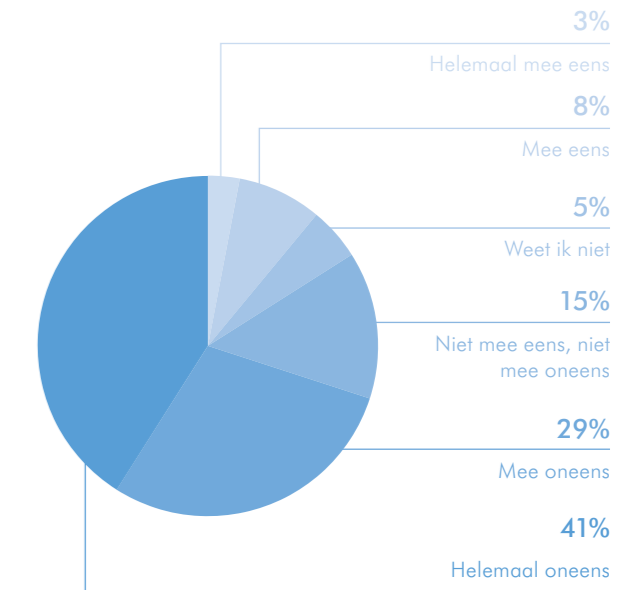
Voor Groningers van middelbare leeftijd met een eigen woning is verduurzamen vaak een logische keuze. Wanneer zij niet van plan zijn om binnen korte tijd te verhuizen kunnen deze mensen nog lange tijd profijt hebben van de lagere maandelijkse kosten en toegenomen comfort dat door hun investeringen in duurzaamheid

10%

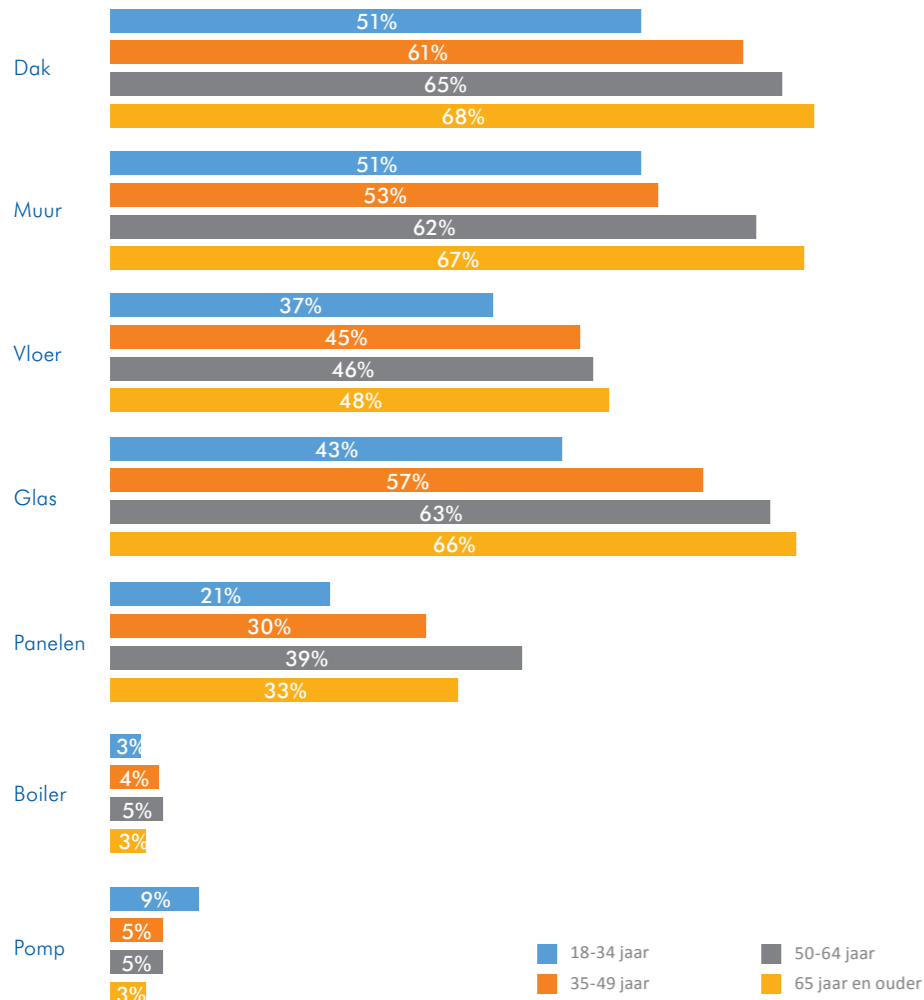
is bereid geld te lenen voor het verduurzamen van de woning

Wilt u lenen om uw woning te verduurzamen?

Isolatie of duurzame opwek aanwezig in woning per leeftijdscategorie (% totaal per leeftijdscategorie)

is gerealiseerd. Jongere en oudere Groningers hebben een grotere kans om een stap te willen zetten in hun wooncarrière. Verduurzaming van hun huidige woning is daarom niet altijd vanzelfsprekend.

Oudere Groningers wonen in beter geïsoleerde woningen

Bij jongeren wordt een sterke wens geproefd om te verduurzamen, maar zij kunnen dit pas doen op het moment dat zij eigenaar zijn van een koopwoning. In de cijfers komt daarom ook terug dat jongeren in huizen wonen waar de meeste vormen van isolatie wat achterlopen.

“Op het moment dat ik in een koopwoning woon, zou ik graag grootschaligere dingen willen doen, zoals zonnepanelen op het dak of andere maatregelen. Ik ben wel bereid om daar geld voor te betalen, omdat ik er wel in geloof dat het belangrijk is om hierin te investeren voor de toekomst.”

Uit de figuur blijkt ook dat oudere Groningers in beter geïsoleerde woningen wonen. Dit is enigszins opvallend, omdat vaak wordt gedacht dat ouderen niet meer investeren in verduurzaming van hun woning omdat ze de investering niet terug kunnen verdienen. Ouderen die niet investeren voeren dit zeker als reden op: “Wil ik de kosten van zonnepanelen eruit hebben dan duurt dat minimaal 15 jaar en dan ben ik 101 jaar, als ik dat zou halen.” Ook vertellen enkele oudere inwoners dat het dagelijkse onderhoud aan hun woning hen al genoeg energie kost. Zo vertelt iemand dat hij al 81 is en bang is het overzicht te verliezen als hij te veel tegelijk gaat aanpakken. Hij heeft eerst nog ander onderhoud te doen.

De verschillen tussen jongeren en ouderen worden kleiner als alleen wordt gekeken naar koopwoningen, omdat jongeren vaker in huurwoningen wonen, maar blijven wel bestaan.

Verhuiscens vertraagt verduurzaming

Uit de interviews blijkt ook dat een verhuiscens een belemmering vormt voor het verder verduurzamen van de woning. Huiseigenaren met een verhuiscens voor de korte termijn geven aan dat zij de investering zelf niet terug kunnen verdienen voordat ze verhuizen. Ze hebben er onvoldoende vertrouwen in dat de investering zich terugbetaalt in de verkoopprijs. Hierdoor zijn eigenaren met verhuiscensen op korte termijn geneigd geen investeringen te doen. In 2018 gaf 41 procent van de Groningers aan binnen 2 jaar (misschien) te willen verhuizen (Sociaal Planbureau Groningen, 2018). Van deze groep zal een belangrijk deel waarschijnlijk niet investeren in verduurzamende maatregelen in de huidige woning, aangezien de investeringen niet in twee jaar kunnen worden terugverdiend.

“Een volledige verduurzaming van je huis kost gigantisch veel, terwijl de waarde van je huis daar niet in meestijgt.”

Het verhaal van Froukje

Twee jaar geleden heeft Froukje een jaren '80 woning gekocht. Hier was vrijwel geen onderhoud aan gepleegd. Doordat de woning volledig verbouwd moest worden, konden er meteen verduurzamende maatregelen worden genomen: een hybride waterpomp, vloerverwarming, isolatie, zonnepanelen en dubbelglas. De installatie van een warmtepomp en zonnepanelen was een totale investering van zo'n 10.000 euro. Een keuze voor een andere levensstijl maakte deze investering voor haar betaalbaar. Ze kan zich goed voorstellen dat er mensen zijn die dit bedrag niet voor verduurzaming over hebben. Froukje is ontzettend blij met de plannen van het kabinet, maar ziet ze tegelijkertijd ook als ambitieus. Volgens haar mogen de plannen meer onder de aandacht worden gebracht. Ze vindt dat een sturend optreden van de overheid niet zou misstaan om mensen aan te zetten tot verduurzaming van hun woning.

“We hebben maar één wereld en als je de mogelijkheid hebt, dan moet je dat ook doen.”

Verbouwing en renovatie biedt kansen

Aan de ene kant vertraagt een verhuiscens verduurzaming van woningen, aan de andere kant biedt het ook kansen. Groningers geven namelijk aan dat er bij een verhuizing vaak een verbouwing komt kijken in de nieuwe woning en daarbij rekening gehouden wordt met verduurzaming. Zo vertelt een inwoner die een woning uit de jaren tachtig heeft gekocht en verbouwd het volgende:

“Het is ons geluk geweest om het van voren naar achteren aan te kunnen pakken (om het te kunnen verduurzamen).”

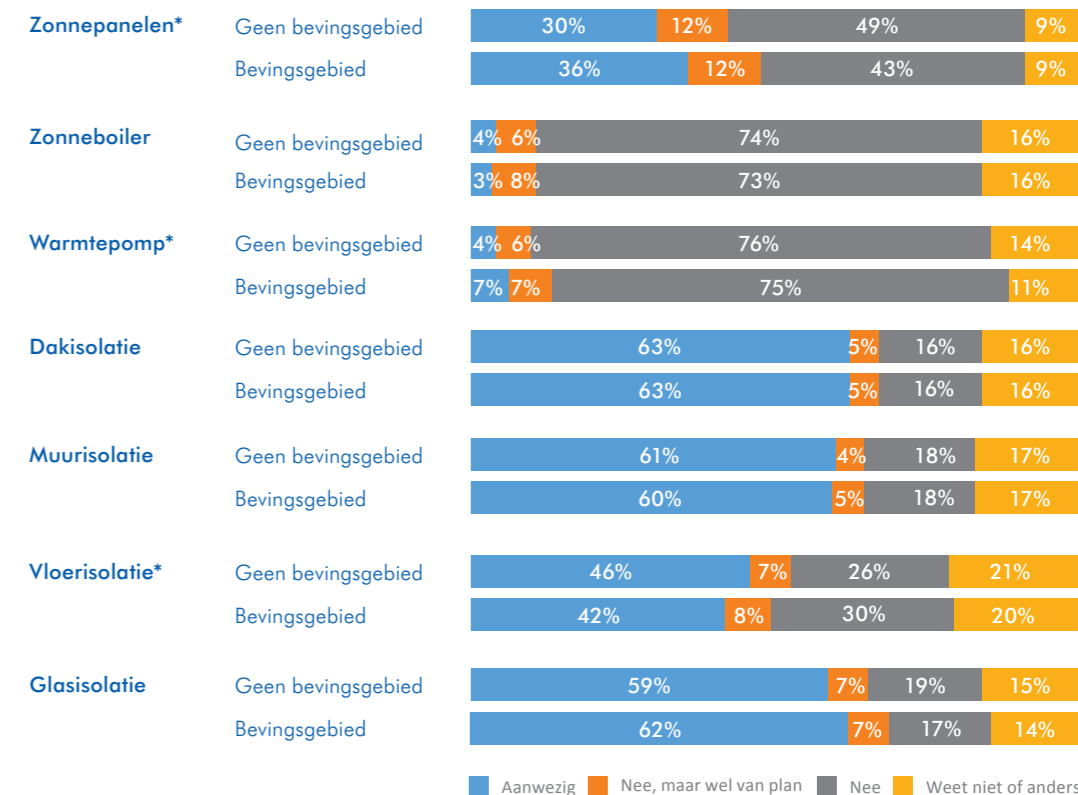
De woning beschikt nu over dubbelglas, vloerverwarming, isolatie, zonnepanelen en een hybride waterpomp.

Ook verbouwingen waarbij een verhuizing niet de aanleiding is bieden kansen. Zo noemt een inwoner dat tijdens een verbouwing van het dak deze tegelijkertijd kon worden voorzien van goede isolatie.

Aardbevingsproblematiek biedt soms kansen

Deze verbouwingen of geplande nieuwbouw zijn soms het gevolg van de aardbevingsproblematiek. Uit cijfers van de paneluitvraag blijkt dat er op woningen in het aardbevingsgebied vaker zonnepanelen liggen. Ook is er iets vaker een warmtepomp in de woning. Ten aanzien van duurzame opwek hebben de versterkingsopgave en bijbehorende vergoedingen en mogelijke subsidies dus mogelijk effect. De woningen zijn overigens niet vaker geïsoleerd dan in de rest van de provincie. Sterker

nog, woningen hebben in het aardbevingsgebied minder vaak vloerisolatie. Dit valt deels te verklaren doordat vaker dan buiten het aardbevingsgebied wordt aangegeven dat vloerisolatie niet mogelijk is in de woning.

* significante verschillen wel en geen bevingengebied

3 De onzekerheid van de warmtetransitie

Keuzes die gemaakt moeten worden ten aanzien van het verduurzamen van de woning zijn vaak omgeven met onzekerheid. Ten eerste vragen Groningers zich af welke keuzes het meest duurzaam zijn, het beste passen in de persoonlijke situatie, en of deze keuzes in de toekomst nog steeds de meest duurzame zijn. Ten tweede hebben mensen moeite om te bepalen welke keuzes het beste zijn voor de portemonnee, en of investeringen zich in de toekomst wel terug zullen betalen. Ten derde bestaat er onzekerheid over wie vertrouwd kan worden ten aanzien van verduurzaming van de eigen woning.

31%

van de Groningers verwacht in 2050 aardgasvrij te verwarmen

Wat is duurzaam?

Verduurzamen van de eigen woning kun je eenvoudig platslaan. Het is een kwestie van isoleren en duurzame energie opwekken. In de uitvoering blijkt dit echter lang niet altijd zo eenvoudig. Het blijkt voor iedere afzonderlijke woning een woud van keuzes te zijn. Groningers geven aan dat zij lang niet altijd over voldoende kennis beschikken om deze keuzes te maken.

“Wat nu de beste maatregel is? Ik weet het niet!”

Veelheid aan keuzes zorgt voor afwachtende houding

Door inwoners wordt genoemd dat kennisgebrek een reden is voor mensen in het algemeen om af te wachten: “Als er te weinig kennis is, dan haken mensen bij voorbaat al af”. In onderzoek van Motivaction (2019) wordt eveneens duidelijk dat de complexiteit en het niet weten wat er mogelijk is drempels vormen voor bepaalde groepen inwoners. Het feit dat de informatie divers is en aan verandering onderhevig maakt het voor inwoners nog lastiger. Zo geeft iemand aan het ingewikkeld te vinden dat de wetenschap steeds met nieuwe informatie komt:

“De wetenschap doet tegenstrijdige uitspraken. En dat is prima, want zo werkt wetenschap. De wereld kan er morgen weer heel anders uitzien.”

43%

van de Groningers onderneemt pas actie op het gebied van duurzaamheid als de overheid contact opneemt.

Door inwoners wordt genoemd dat kennisgebrek een reden is om af te wachten. In onderzoek van Motivaction (2019) wordt eveneens duidelijk dat de complexiteit het maken van keuzes belemmert.

“Er zijn –te– veel informatiebronnen en er is te weinig specifieke informatie (bekend) vanuit de gemeente om te bepalen wat het beste voor ons is. In mijn optiek een gemiste kans.”

Bovenstaande komt ook uit onderzoek dat is gedaan door het Sociaal Cultureel Planbureau (2019). Burgers hebben verschillende kennisniveaus als het gaat om verduurzamende maatregelen. Ze zien bij het vergaren van kennis een rol voor zichzelf weggelegd, maar geven tegelijkertijd aan dat kennis goed vindbaar en betrouwbaar moet zijn. Er is behoefte aan een onpartijdige bron die burgers informeert over de voor- en nadelen van verschillende maatregelen.

Alternatieven en hun impact op het milieu

Daarnaast geven verschillende inwoners aan te betwijfelen of de maatregelen die nu geboden worden wel “echt groen” zijn. Inwoners maken zich bijvoorbeeld zorgen over hoe er wordt omgegaan met materialen van bijvoorbeeld zonnepanelen die niet meer gebruikt kunnen worden. De angst is dat dit op de lange termijn leidt tot grootschalige milieuvervuiling. Zo is een inwoner van mening dat “de afvalberg van zonnepanelen straks de asbestproblematiek gaat vervangen”. Om deze reden besluit hij zelf wel verduurzamende maatregelen te nemen zoals isolatie, maar geen zonnepanelen aan te schaffen.

“Het is net als met een touwtje. Je trekt aan de ene kant, maar dan heb je aan de andere kant een nieuw probleem.”

“Je ruilt het ene kwade in voor iets wat in eerste instantie minder slecht lijkt, maar dat heeft ook weer hele andere (lange termijn) negatieve gevolgen die nog onzeker zijn.”

Twijfel door toekomstige innovaties

Een andere reden voor Groningers om af te wachten met verduurzaming zijn mogelijke toekomstige innovaties. Zij investeren nu niet omdat de verwachting is dat er de komende jaren betere alternatieven op de markt zullen komen. Investeren in de huidige technologieën zou dan zonde zijn. Zo vertellen Groningers bijvoorbeeld dat zij wachten met spouwmuurisolatie omdat die met de jaren nog beter wordt en zij “dan niet voorop hoeft te lopen”. Dat ze wachten met de aanschaf van zonnepanelen omdat deze in de toekomst nog innovatiever en minder milieuvervuilend zullen worden. Of dat ze op dit moment geen zonnepanelen plaatsen, omdat het dak over een

paar jaar aan vervanging toe is en er wordt verwacht dat er in de toekomst dakpannen op de markt komen die energie kunnen opwekken.

Ook grotere toekomstige ontwikkelingen worden ruimschoots in de afwegingen voor verduurzaming meegenomen. Zo wordt waterstof vaak genoemd als alternatief voor aardgas. Gezien de speerpunten die de provincie Groningen in haar energiebeleid heeft is dit geen gekke gedachte. Maar een neveneffect hiervan is dat nu nog geen investeringen in duurzaamheid worden gedaan, omdat de ontwikkelingen worden afgewacht. Daarnaast wordt ook kernenergie meerdere malen genoemd als een alternatief voor de huidige energieopwekking.

Inwoners houden er ook rekening mee dat er nog voldoende tijd zit voor 2050 om innovaties te kunnen benutten:

“Als het over twintig jaar moet (aardgasvrij in 2050), dan ben je alweer tien, vijftien jaar verder en zijn de ontwikkelingen veranderd. Ik denk dat wij dat toch nog willen afwachten.”

10%

geloofd niet dat zonnepanelen een slimme investering zijn

Twijfel door negatieve ervaringen van anderen

Mensen gaan bij het maken van keuzes vaak af op de ervaringen van personen uit hun sociale netwerk. Er lijkt meer vertrouwen te zijn in onderling gedeelde kennis dan kennis van een externe bron (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019). In de interviews was het opvallend is dat hierbij voornamelijk negatieve ervaringen van anderen worden genoemd en nauwelijks positieve.

“Ik heb vrienden met een warmtepomp (...) het maakt behoorlijk veel herrie en het kost verschrikkelijk veel stroom” (...) “ook heb ik verhalen gehoord van mensen die er veel storingen van hebben.”
“Ik hoor ook horrorscenario’s over spouwmuurisolatie, dat het gaat schimmelen en er geen goede ventilatie is.”

Het is onderzocht dat mensen geneigd zijn negatieve informatie beter te onthouden dan positieve informatie. Inwoners kunnen daardoor het idee krijgen dat ze vooral negatieve ervaringen horen van andere inwoners (Pratto & John, 1991). Ook zijn mensen bij het nemen van besluiten geneigd zijn om potentiële verliezen of negatieve uitkomsten zwaarder te laten wegen dan potentiële winst of positieve uitkomsten (Kahneman & Tversky, 2013). Dit principe kan de afwachtende houding van inwoners in het nemen van verduurzamende maatregelen versterken.

Twijfel over het terugverdienen van maatregelen

Het verduurzamen van de eigen woning kost geld. Inwoners vinden het belangrijk dat ze die investeringen terugverdienen. Zo twijfelen ze over de warmteopbrengst van een warmtepomp en het stroomverbruik ervan. Iemand geeft aan dat het in zijn geval 40 jaar zal duren voordat een warmtepomp is terugverdiend. Dit is een reden om er niet aan te beginnen.

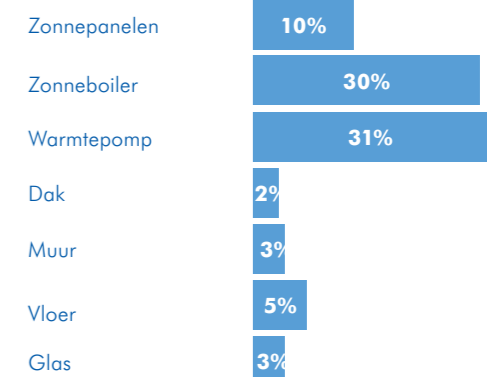
“Alles wat ik nog meer laat doen aan het huis – zonnepanelen, aardwarmte of warmtegenerator of -wisselaar – dat geld krijg ik nooit meer terug.”

Over de terugverdientijd van zonnepanelen wordt minder getwijfeld. Iemand die wel twijfelt geeft in de paneluitvraag aan dat de verhouding opbrengst en levensduur te laag is.

“Zolang de teruglevering van de elektriciteit nog met zoveel hobbels gepaard gaat ben ik geen fan. Een echte stimulans proef ik hier niet uit. Daarnaast verwacht ik dat de overheid ook nog wel een graantje mee wil pikken uit de zonnepanelenruif. Dus ik zie het eerst aan.”

In het geval van zonneboilers ontstaan vooral twijfels over het rendement doordat er ervaringen zijn dat het onderhoud en herstel van lekkage veelvoorkomend en duur is. Ook bij muurisolatie wordt betwijfeld of de investering wel wordt terugverdiend.

% dat niet gelooft dat deze energiebron een slimme investering is

Twijfel over waardeinstijging woning

Tevens komt uit de interviews naar voren dat inwoners hopen dat met het verduurzamen van de eigen woning de waarde van hun woning meestijgt. Zodoende wordt een stijging van de woningwaarde gezien als één van de doelen van verduurzaming. De realisatie van dit doel is echter onzeker.

“Een volledige verduurzaming van je huis kost gigantisch veel, terwijl de waarde van je huis daar niet in meestijgt.”

Daarnaast is de toekomstige waardeontwikkeling van de woning onzeker. Er is daarom terughoudendheid om een hogere hypotheek te nemen met als doel om te verduurzamen.

“Als de woningmarkt over een paar jaar instort, dan weet ik niet of ik zin heb in een hypotheek die 50.000 euro duurder is dan de nettowaarde van de woning.”

Subsidies niet voor iedereen bereikbaar

De houding van inwoners tegenover subsidies en andere regelingen is tweeledig. Allereerst zijn er inwoners die blij zijn met de huidige subsidiemogelijkheden. Een inwoner noemt het een goede impuls voor mensen om actie te ondernemen. In de interviews werden door inwoners onder andere de BTW teruggave op zonnepanelen en de subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) genoemd. Een inwoner die een jaar geleden zonnepanelen en een warmtepomp aanschafte geeft aan dat de subsidiemogelijkheden haar over de streep trokken:

“Ik weet niet of we de verduurzamende maatregelen genomen zouden hebben zonder subsidie.”

Een ander deel van de inwoners is minder positief over de bestaande subsidies. Zij ervaren het als negatief dat je al een zekere hoeveelheid geld moet hebben om van een subsidie gebruik te kunnen maken. Als voorbeeld wordt ook hier de subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) genoemd. Voorwaarden van deze isolatiesubsidie zijn onder andere dat men twee of meer isolatiemaatregelen tegelijkertijd moet treffen.

Voor een deel van de inwoners voelen deze subsidies daardoor als nutteloos. Zowel onder Groningers met en zonder negatieve energiespiraal wordt deze mening gedeeld. Ook uit landelijk onderzoek blijkt dat het gevoel heerst dat subsidies lang niet altijd terecht komen bij mensen die het nodig hebben (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019).

Een andere voorwaarde om in aanmerking te komen voor subsidies is dat de maatregelen uitgevoerd moeten worden door een erkend bedrijf. Een inwoner vertelt graag haar woning te isoleren en daarvoor gebruik te maken van deze subsidie, maar dat deze voorwaarden dat voor haar onmogelijk maken. Om de verduurzamende maatregelen te kunnen bekostigen, wil ze de maatregelen zelf uitvoeren en kunnen bepalen wanneer ze deze maatregelen uitvoert.

“Voor ons kost het zes keer zoveel om het werk door een ander te laten doen.” [...] Daar heb je wel veel geld voor nodig, om aanspraak te kunnen maken op deze subsidie. De regeling voelt voor mij nu als gebakken lucht.”

Naast het feit dat niet iedereen in aanmerking komt voor subsidies zijn Groningers soms ook niet op de hoogte van de mogelijkheden. De verstrekking van informatie over deze subsidies kan beter, zo zeggen Groningers die wel en (nog) geen verduurzamende maatregelen hebben getroffen met behulp van een subsidie. Volgens inwoners is het lastig om wegwijs te worden in de verschillende regelingen en hun voorwaarden.

“Ik vind dat het erg ingewikkeld wordt gemaakt voor mensen die in aanmerking zouden willen komen voor subsidie.”

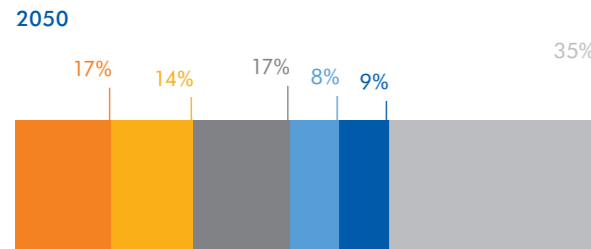
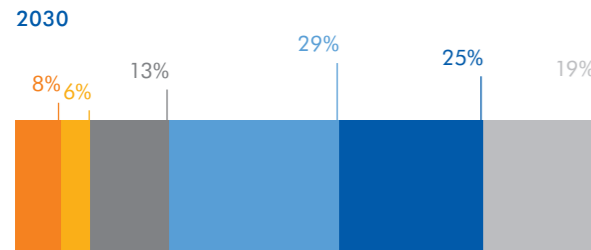
Dat Groningers vraagtokens hebben bij het huidige subsidiebeleid staat niet op zichzelf. Onderzoek van het SCP (2019) laat zien dat in mensen in heel Nederland moeite hebben met het aanspraak maken op en het begrijpen van de regelingen. Ook onderzoek van het Nibud (2019) geeft aan dat onduidelijkheid over financiële regelingen vanuit de overheid de belangrijkste reden de belangrijkste reden is om nog niet te verduurzamen.

80%

wil eigen keuzes maken als het gaat om de warmtevoorziening van de woning

Ik verwarm mijn woning nog met aardgas in...

■ Helemaal mee oneens ■ Mee eens
■ Mee oneens ■ Helemaal mee eens
■ Neutraal ■ Weet ik niet

Wachten op betere subsidies

Een deel van de Groningers is wel op de hoogte van de subsidiemogelijkheden, komt eventueel ook in aanmerking, maar wacht nog steeds af. Dit omdat zij verwachten dat als gevolg van de sterk toenemende aandacht voor verduurzaming van de eigen woning, er nog aantrekkelijkere subsidies gaan komen voor de portemonnee.

“Ik kijk het nog even aan. Ook met het oog op subsidiemogelijkheden die er ongetwijfeld gaan komen.”

Wat is de rol van de overheid?

De overheid heeft bepaald dat alle woningen in 2050 zonder aardgas verwarmd moeten worden. Er lijkt geen ontkomen aan. Dat een groot deel van de Groningers twijfelt of dit besluit wel haalbaar is blijkt uit het antwoord op de stelling of mensen denken dat hun eigen woning in 2050 nog met aardgas wordt verwarmd. Slechts ongeveer een derde van de Groningers is het hiermee oneens en er dus van overtuigd dat zij ‘van het gas af’ zullen gaan. Dit betekent dus dat tweederde van de Groningers onzeker is over de ambities of er zelfs zeker van is dat zij hun woning in 2050 nog met aardgas zullen verwarmen.

Om de doelstellingen te behalen zal er dus nog heel wat moeten gebeuren. Al zijn de meningen over wat de overheid kan betekenen verdeeld. Zo vindt 60% van de Groningers dat de overheid de leiding moet nemen in de transitie naar aardgasvrije wijken, maar wil ruim 80% ook eigen keuzes maken als het gaat

om de warmtevoorziening van de woning. Deze twee resultaten lijken elkaar tegen te spreken, maar dit is niet per se het geval. Een overheid die leiding neemt hoeft namelijk niet te beslissen, maar kan wel druk zetten op het nemen van beslissingen of mensen hiertoe verleiden. Ook kan de overheid helpen bij het maken van keuzes. Het is dan ook niet vreemd dat 43% van de Groningers afwacht met het nemen van beslissingen tot ze iets horen van de overheid en dat 47% eerder actie zou ondernemen als de overheid meer zou helpen en informeren.

Toch blijkt er ook een hardnekkige groep Groningers te zijn die waarschijnlijk niet makkelijk te verleiden of geholpen kan worden om zonder aardgas de woning te verwarmen. Een derde van de Groningers geeft namelijk aan dat zij pas overstappen als de overheid hun dit verplicht.

Gebrekkig vertrouwen in de overheid

Er bestaat samenhang tussen het vertrouwen dat inwoners hebben in de overheid en de mate van draagvlak voor het aardgasvrij-beleid. Woningeigenaren hebben het vertrouwen nodig om keuzes te maken om investeringen te doen voor verduurzaming (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019). De betrouwbaarheid van de landelijke overheid wordt door een merendeel van de Groningers in twijfel getrokken. In 2016 deed het Sociaal Planbureau Groningen onderzoek naar het vertrouwen van inwoners in de Tweede Kamer. Toen bleek slechts 26% van de Groningers vertrouwen te hebben in de Tweede Kamer. Landelijk was dat op dat moment 37% (CBS, 2019). In de interviews met inwoners wordt dit gebrek aan vertrouwen in de landelijke

Het verhaal van Theo

Theo twijfelt. Hij is 81 jaar en woont in een koopwoning. In de jaren '70 van de vorige eeuw heeft hij de spouwmuur laten isoleren maar hij vraagt zich af of dit nog werkt. Financiën spelen in zijn geval niet zo'n grote rol bij het verduurzamen van zijn huis. Maar hij twijfelt over de verschillende maatregelen, vertrouwt de beschikbare informatie niet en zijn ouderdom speelt mee.

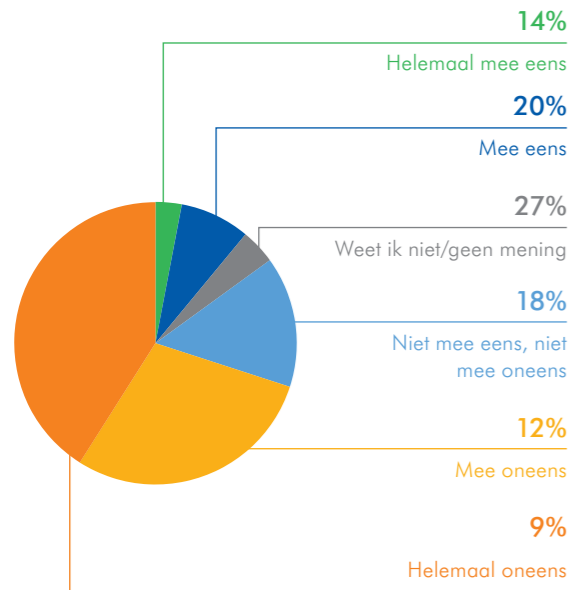
Hij heeft zelf dakisolatie aangebracht en ook zijn ramen zijn vervangen. Aan vloerisolatie durft hij niet te beginnen omdat hij bang is voor schimmel. Over de aanschaf van zonnepanelen twijfelt hij sterk omdat de aanbiedingen steeds beter worden, maar ook omdat hij zich afvraagt of hij mee moet doen aan de verrommeling van het landschap en het kwetsbaar maken van het net. Als laatste reden geeft hij aan dat hij nog veel andere klussen heeft liggen en al 81 is. Hij wil het overzicht kunnen bewaren en niet alles tegelijk doen.

Theo geeft aan dat de klimaatverandering beangstigend is en onmiskenbaar. De energietransitie is een ingewikkeld probleem en hij is zelf geen deskundige. Voor de leek is de problematiek te ingewikkeld. Hij waarschuwt ervoor dat alle zogenaamde oplossingen altijd uitgaan van een eigen agenda. En dat er altijd negatieve neveneffecten zijn die niet genoemd worden.

Er is volgens Theo behoefte aan echt onafhankelijk advies. Maar dat is niet te vinden. Daarom is hij achterdochtig en zal hij nu niet snel ergens achteraan lopen. Meneer geeft aan een mening over de maatregelen te hebben: “die niet geschikt is om te delen op verjaardagsfeestjes omdat er dan zeer emotioneel op wordt gereageerd.” Hij gelooft dat kernenergie uiteindelijk de schoonste tussenoplossing is, totdat kernfusie een mogelijkheid is. In Frankrijk wordt ook veel kernenergie gebruikt en dat gaat prima.

Stelling: 'ik stap pas over als de overheid dit verplicht'

overheid bevestigd. Dit gebrek aan vertrouwen komt grotendeels voort uit haar manier van handelen in de aardgaskwestie.

"Lichtzinnige beweringen van politici over de aardbevingsproblematiek vind ik getuigen van domheid. Ze hebben totaal geen benul van wat er speelt. Of ik daar vertrouwen in heb, hmm."

Dit gebrek aan vertrouwen vertaalt zich in verminderd draagvlak voor het aardgasvrij-beleid onder geïnterviewden. Inwoners vragen zich af in hoeverre ze erop kunnen vertrouwen dat de plannen van de overheid om in 2050 alle woningen aardgasvrij te verwarmen daadwerkelijk zullen worden doorgezet.

Ook deze twijfel wordt gelinkt aan hoe de overheid handelt ten aanzien van de Groningse aardgasproblematiek. Een inwoner vertelt dat zij het gevoel heeft dat er te weinig tijd is genomen om over deze plannen na te denken. Zij ziet deze plannen meer als een zoethoudertje, onder andere om de gedupeerden van de aardgaswinning zoet te houden, en betwijfelt of deze plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden.

"Ze gooien het nu de wereld in, maar of ze de oplossingen nu gaan aandragen is de vraag."

Angst dat maatregelen 'afgestraft' worden in de toekomst

Inwoners betwijfelen dus of de beloftes en toezeggingen zullen worden nagekomen. Ze betwijfelen of de keuzes die het huidige kabinet maakt door toekomstige kabinetten gevolgd zullen worden. In een aantal gevallen wordt er gesproken over 'zwabberbeleid' van de overheid. Dit maakt dat inwoners bang zijn dat verduurzamende maatregelen die inwoners op het ene moment nemen, op een ander moment door de overheid kunnen worden 'afgestraft'. Een inwoner zegt over het rijden op LPG: "in de jaren 80 werd iedereen verleid om zijn auto om te bouwen met een LPG-tank". Deze persoon legt uit dat nadat een grote groep dit had gedaan, de wegenbelasting voor LPG-auto's vervolgens enorm werd verhoogd. Dezelfde inwoner waarschuwt dat zoiets ook kan gebeuren met aardwarmte. "Dat is feitelijk bezit van de staat en daarom loop je het risico dat de overheid er op den duur een meter tussen laat zetten." Al met al is er behoefte aan continuïteit van overheidsbeleid.

"Eerst word je verlekkerd en dan ga je mee in de maatregel. Vervolgens ben je zelf de melkkoe."

"Zolang de terug levering van de elektriciteit nog met zoveel hobbels gepaard gaat ben ik geen fan. Een echte stimulans proef ik hier niet uit. Daarnaast verwacht ik dat de overheid ook nog wel een graantje mee wil pikken uit de zonnepanelenruif. Dus ik zie het eerst aan."

Groningers zien graag dat wanneer ze kostbare investeringen doen ze er op kunnen vertrouwen dat de beleidslijnen en ondersteuningsmaatregelen gehandhaafd worden in de toekomst. Inconsistentie in beleid wordt opgevat als een signaal dat de overheid zelf niet alle zeilen wil bijzetten, terwijl dit wel van inwoners wordt verwacht.

“Ik vraag me af, is onze regering en zijn onze plaatselijke overheden wel oprecht? [...] Als je door iemand (verwijzend naar de overheid en de gasproblematiek) regelmatig belazerd wordt, dan denk je ook bij jezelf: daar moet ik niks van hebben.”

Het gebrek aan vertrouwen in relatie tot verduurzaming komt ook naar voren in studies van het Fries Sociaal Planbureau (2020) en het Sociaal Cultureel Planbureau (2019). De ervaringen met de gasproblematiek lijken dit gebrek aan vertrouwen in de overheid te versterken.

Behoeftte aan gezamenlijke besluitvorming

Bovendien lijkt dit gebrekkige vertrouwen ook samen te hangen met een ervaren gebrek aan inspraak onder inwoners. Inwoners vinden het bezwaarlijk dat de plannen van het kabinet om in 2050 alle woningen aardgasvrij te verwarmen nu “van bovenaf worden opgelegd” (zie ook Sociaal Cultureel Planbureau, 2019). Zij zouden graag zien dat inwoners meer in de besluitvorming worden betrokken. Groningers hebben er moeite mee dat de overheid een beleidskeuze maakt die directe gevolgen heeft achter hun voordeur en in hun portemonnee. Terwijl lang niet alle inwoners de argumenten van de overheid om aardgasvrij te gaan wonen overtuigend vinden, zo blijkt uit het voorgaande. Uit de interviews komt naar voren dat juist transparantie en het betrekken van inwoners belangrijk is voor het halen van de ambitie (zie ook Bewonersparticipatie in energietransitie van het Sociaal Planbureau Groningen, 2020).

“Dat (het van bovenaf besluiten) gebeurt nu nog wel te vaak. En in Groningen weten we als geen ander hoe dat voelt! Het is de enige manier – een breed publiek draagvlak hebben. Als dat niet lukt komt je er niet. En dat is jammer, want er komen nog heel veel generaties na ons.”

“Als er plannen worden gemaakt worden inwoners pas betrokken als alles al is besloten en de procedures al zijn gestart. En dat gebeurt niet één keer, maar telkens weer. Het stelt mij teleur dat men daar niet van leert.”

Een deel van de inwoners heeft behoefte aan onafhankelijke informatie en advies, blijkt uit de interviews. Zij geven aan dat informatie verstrekt door de lokale overheid of commerciële partijen hen achterdochtig maakt, omdat deze vaak een eigen belang dienen. In plaats daarvan willen deze bewoners een betrouwbare en onpartijdige bron die informatie kan verschaffen over voor- en nadelen van verduurzamende maatregelen (Fries Sociaal Planbureau, 2020). Volgens een inwoner is het belangrijk dat Groningers ontzorgd worden, bijvoorbeeld door hen in contact te laten komen met onafhankelijke energiecoaches die met hen in gesprek gaan over vragen als “hoe betaal ik dat en wie helpt me daarbij?”. Dit komt ook terug in gesprekken die het Sociaal Cultureel Planbureau in 2019 heeft gevoerd. Daar komt bovendien naar boven dat inwoners niet willen dat er op voorhand al een oplossing wordt gekozen, maar dat ze graag zelf op basis van breed advies afwegingen maken (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019).

Conclusie & aanbevelingen

Conclusie

De warmtetransitie is op gang

De meeste Groningse woningen zijn op één of andere manier verduurzaamd. In sommige woningen is de staat van verduurzaming al vergevorderd. Deze woningen zijn goed geïsoleerd en wekken (een deel van) hun energie duurzaam op. In andere woningen vliegt de warmte er juist nog aan alle kanten uit. Veel woningen zitten er echter tussenin. Hier is een deel van de mogelijke maatregelen genomen, maar is het nog een lange weg naar een aardgasvrije woning. Kortom, de warmtetransitie is op gang, maar er moeten nog heel wat stappen gezet worden voordat een aardgasvrije woningvoorraad in 2050 realiteit is.

Veel Groningers wachten af

Vanwege de gestelde doelen is de verwachting dat alle Groningse woningeigenaren en verhuurders druk bezig zijn om woningen te verduurzamen. In de praktijk ligt dit genuanceerder en klopt deze verwachting niet. Worden ook toekomstige plannen voor verduurzaming meegenomen, dan woont ruim een kwart van de Groningers in een woning waar maximaal één vorm van isolatie aanwezig is. Daarnaast geeft ongeveer de helft van de Groningse woningeigenaren aan nog maximaal 1.000 euro in verduurzaming te willen steken. Dit zijn vaak de mensen die tot op heden nog weinig verduurzaamd hebben. Ook geeft een derde van de Groningers aan pas over te stappen naar een duurzame energiebron als de overheid dit verplicht. Uit dit onderzoek komen de volgende vijf belangrijke redenen voor het uitblijven van actie bij een deel van de Groningers.

1 Huurders lopen achter en voelen zich niet betrokken

Huurwoningen zijn minder goed verduurzaamd dan koopwoningen. Dit valt deels toe te schrijven aan de woningcorporaties en private verhuurders. In sommige gevallen ondernemen zij geen actie en mogen welwillende huurders zelf ook geen (duurzame) aanpassingen aan hun woning doen. In de gevallen dat dit wel toegestaan wordt hebben huurders soms geen flauw idee wat de status van hun woning is als het gaat om verduurzaming. Bovendien geven ze aan niet graag te investeren in een woning die niet van hen is. Hier speelt de onzekerheid of zij er lang genoeg zullen wonen om het terug te verdienen een grote rol.

In de gevallen dat verhuurders wel verduurzamen, voelen huurders zich vaak niet betrokken of gehoord in besluitvorming. Ook vormt een huurverhoging (die vaak het gevolg is van verduurzaming) voor een groot deel van de huurders een drempel, omdat zij geen vertrouwen hebben dat de kosten worden terugverdiend door een lagere energierekening.

2 Verduurzaming koopwoning voor grote deel Groningers niet te betalen

De kosten voor verduurzaming van de woningvoorraad zijn grotendeels neergelegd bij de eigenaren van woningen. Zij worden op dit moment ondersteund door subsidies die zijn bedoeld om de verduurzaming te versnellen. Voor een deel van de Groningers werkt dit prima. Zij zijn financieel in staat om investeringen te doen en komen zodoende in aanmerking voor een extra bijdrage vanuit de overheid. Zo gaan de Groningers die al stappen zetten, nog wat sneller vooruit.

Uit dit onderzoek blijkt echter dat 15% van de Groningers met een koopwoning de financiële middelen ontbeert om de woning te verduurzamen. Zij hebben vaak nu al hoge energielasten in oude huizen. Daarbovenop verwachten ze in de toekomst moeite te hebben met het betalen van de energierekening, waardoor zij in een negatieve energiespiraal komen. Toch verduurzamen zou een manier kunnen zijn om uit deze spiraal te stappen. Echter komen zij niet in aanmerking voor veel van de huidige subsidies, omdat daarvoor vaak een forse eigen investering nodig is. Lenen voor duurzame investeringen lijkt maar voor weinig Groningers een serieuze optie te zijn. Deels omdat mensen met lagere inkomens niet mogen lenen, en deels omdat

zij niet willen lenen voor iets dat zich pas op langere termijn terugbetaalt. Hierbij speelt ook de onzekerheid of investeringen zich ooit wel terugbetalen.

3 Verduurzaming past niet altijd

Sommige Groningers verduurzamen hun woning niet, ook al zouden ze dat graag willen. Dit heeft meerdere oorzaken. In een deel van de gevallen staat de woning (verdere) verduurzaming niet toe. Dit kan liggen aan de staat van de woning, de ligging of de constructie. Ook kunnen eventuele verbouw- of verhuisplannen de bereidwilligheid voor investeringen in de weg staan.

4 Groningers zijn onzeker over te maken keuzes

De overheid heeft een stip op de horizon gezet met het doel dat alle woningen aardgasvrij zijn in 2050. Deze horizon is voor velen nog ver weg en de route er naar toe onzeker. De afwachterende houding van een groot deel van de Groningers valt voor een belangrijk deel te verklaren door de onzekerheden die gevoeld worden ten aanzien van verduurzaming. Groningers zijn onzeker over welke keuzes duurzaam zijn, of de investeringen zich terugbetalen en of ze gezien de technologische ontwikkelingen en innovaties niet beter kunnen wachten. Van burgers wordt verwacht dat zij hierin grotendeels hun eigen weg vinden. Op dit moment hebben Groningers hier moeite mee, ondanks (of misschien dankzij) het grote aanbod aan keuzes. Dit is een

probleem, omdat 80% van de Groningers aangeeft wel zelf de keuzes te willen maken. Zij laten daarbij ook weten dat het lastig is om te bepalen wie de waarheid spreekt. Richting de informatievoorziening vanuit de overheid heerst wantrouwen, en verkopers en allerhande websites worden niet vertrouwd. Er is dus een grote behoefte aan betrouwbare informatie. Het gebrek hieraan zorgt voor verdere vertraging van de verduurzaming van de Groninger woningvoorraad.

5 Wantrouwen beleid speelt parten

Het wantrouwen ten opzichte van overheidsbeleid speelt ook een rol in het draagvlak. Dit wantrouwen is in Groningen al bovengemiddeld vanwege de aardbevingsproblematiek. Bij het bepalen van locaties van windmolens en zonneparken hebben Groningers bijvoorbeeld vaak het gevoel dat beslissingen zonder hen genomen zijn (met als duidelijk voorbeeld het windmolenpark N33). Uit het onderzoek komt naar voren dat inwoners zich afvragen in hoeverre erop vertrouwd kan worden dat plannen omtrent verduurzaming en aardgasvrij wonen daadwerkelijk worden doorgezet. Dit komt door twijfel over of huidig beleid door toekomstige kabinetten wel gevolgd zal worden. Ook zijn inwoners bang dat als zij nu verduurzamende maatregelen nemen, dit hen in de toekomst geld gaat kosten door veranderend beleid. Groningers willen er bij grote investeringen op kunnen vertrouwen dat het huidige overheidsbeleid consistent blijft.

Aanbevelingen

1 Maak contact en organiseer dichtbij de bewoner

Verduurzaming van woningen is een technisch verhaal. Voor veel Groningers is het lastig om keuzes te maken die de beste milieuwinst opleveren én het best zijn voor de portemonnee. Veel Groningers geven aan dat de overheid de komende jaren een leidende rol zou moeten nemen in het aardgasvrij maken van wijken. Deze verantwoordelijkheid is door de Rijksoverheid bij de gemeenten gelegd. Op dit moment is het echter nog niet voor iedereen duidelijk dat ze hiervoor bij de gemeente moeten zijn. Voor de gemeente ligt een belangrijke uitdaging om actief leiding te geven aan de energietransitie waarbij ze zichtbaar en benaderbaar is voor inwoners met energievraagstukken. De aanbeveling is om te zorgen voor ‘echt’ contact en de warmtetransitie zo dicht mogelijk bij de inwoner te organiseren. Een mogelijke manier om dit te doen is het inschakelen van energiecoaches, mensen die verstand hebben van verduurzaming en kunnen adviseren in het maken van de beste keuzes. Daarnaast zijn zij ook in staat te helpen met de financiering van de verduurzaming.

2 Benut de kansen van herstructuren op groter schaalniveau

Een aardgasvrije woningvoorraad vraagt niet alleen keuzes voor individuele woningen, maar ook voor wijken en dorpen. Door verwarming van woningen op grotere schaal te organiseren kan de transitie naar aardgasvrije woningen mogelijk beter en efficiënter gerealiseerd worden. In Groningen biedt de aardbevingsproblematiek daarbij kansen: bij versterking en nieuwbouw van aardbevingsbestendige woningen kan verduurzaming direct worden meegenomen. Dit gebeurt ook al en de effecten hiervan zijn zichtbaar in de verhoogde aanwezigheid van zonnepanelen. Ten aanzien van isolatiemaatregelen zijn echter geen verschillen te zien met andere gebieden in Groningen. De aanbeveling is om het momentum van (grootschalig) herstructuren te gebruiken voor de verduurzaming van hele wijken of dorpen.

3 Organiseer een doorlopende dialoog en daarmee draagvlak

Op de meeste plaatsen is het gesprek over hoe in de toekomst de woning te verwarmen nog niet gestart. Zorg er als gemeente voor dat draagvlak en betrokkenheid bij toekomstige keuzes voor aardgasvrije wijken en dorpen goed geborgd zijn. Het is van belang dat de samenleving meedenkt over oplossingen, aangezien de aanwezige kennis niet onderschat moet worden. Met burgerfora is een beter beeld te krijgen van wat er in

de samenleving speelt. Hierin heeft iedere inwoner van een gemeente door loting evenveel kans om mee te praten en is ook in staat daadwerkelijk invloed uit te oefenen op het beleid. Het is een gemiste kans om deze rijke bron van kennis en ervaring niet aan te spreken. Wij adviseren daarom, in lijn met de commissie Brenninkmeijer, voor de gehele energietransitie burgerfora te organiseren¹.

4 Voorkom toenemende ongelijkheid en energiearmoede

Wanneer niet iedereen mee kan komen in de energietransitie, kan de energietransitie bestaande ongelijkheid vergroten en in het bijzonder energiearmoede verergeren. Dit kan een ongewenste tweedeling veroorzaken, wat het maatschappelijk draagvlak voor de energietransitie kan ondermijnen. Voor Groningers met lagere inkomens die niet in staat zijn om investeringen te doen zijn er minder opties. Hiervan heeft Groningen er relatief meer dan de rest van Nederland. In krimpggebieden wonen deze Groningers met lagere inkomens vaak ook in oude, slecht geïsoleerde huizen met een lagere woningwaarde. Een investering in verduurzaming kan voor deze woningen veelal niet uit, als men al de middelen heeft om de investering te kunnen doen. Het lijkt erop dat er voor deze groep, die niet kan investeren of (rendabel) kan lenen, nog geen financieel instrumentarium bestaat. Ons advies voor alle betrokkenen is daarom om instrumenten te ontwikkelen die iedereen in staat stelt de woning te verduurzamen.

5 Stap voor stap aardgasvrij

Een aardgasvrije woningvoorraad ziet er op de tekentafel misschien eenvoudig uit, maar voor Groningers is het soms moeilijk voorstelbaar. Bovendien is 2050 nog lang niet aangebroken. Voor veel Groningers is dit een reden om er maar niet aan te beginnen. De aanbeveling is daarom om als gemeente met concrete doelen te komen die op korte termijn haalbaar zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan alle daken geïsoleerd in 2025. Dit levert voor iedere woning al een forse besparing op en brengt de locaties in beeld waar verduurzaming op dit moment nog niet plaatsvindt.

¹ <https://www.eigenhuis.nl/actueel/nieuwsoverzicht/2021/03/23/15/30/politiek-stel-burgerpanels-in-bij-klimaatplannen#/>

Bijlage 1

Respons uitvragen Groninger Panel

	Geslacht		Leeftijd				Opleiding			Inkomen				Eigenaarschap		
	Man	Vrouw	18-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65+ jaar	Lager	Midden	Hoger	< €2.000 tot €2.999	van €2.000 tot €3.999	van €3.000	> €4.000	Koop corporatie	Huur particulier	
Dec 2019	2.168	1.881	599	748	1.196	1.486	617	1.331	2.074	870	1.069	715	550	3.387	453	116
Mei 2020	1.955	1.548	386	614	1.105	1.382	552	1.120	1.746	730	936	635	454	2.967	328	80
Beide	1.649	1.272	281	478	921	1.228	466	932	1.510	619	805	522	387	2.521	27	69

	Gemeenten													
	Appingedam	Delfzijl	Groningen	Het Hogeland	Loppersum	Midden-Groningen	Oldambt	Pekela	Stadskanaal	Veendam	Westerkwartier	Westerwolde	Totaal	
Dec 2019	187	268	749	531	181	483	362	77	184	128	497	345	4.049	
Mei 2020	169	237	626	451	161	451	309	73	161	106	427	291	3.587	
Beide	138	202	519	395	133	381	251	56	126	81	349	253	2.921	

Bijlage 2

Interviewleidraad

Werk, inkomen & schulden

Uitgangspunt van de gesprekken is dat inwoners vrij vertellen wat zij belangrijk vinden. Om deze reden worden enkele algemene open vragen gesteld en wordt waar nodig doorgevraagd op de onderstaande items uit het conceptueel model.

1

Het kabinet heeft plannen om in 2050 alle woningen aardgasvrij te verwarmen. Naast dat er gezocht wordt naar alternatieve energiebronnen streeft de overheid er ook naar woningen energiezuiniger te laten zijn. Wat vindt u van deze plannen? (gaat ook over minder energie verbruiken)

- Attitude ten opzichte van verduurzaming
 - Sociaal psychologische factoren

2

In hoeverre heeft u maatregelen genomen of plannen om uw woning te verduurzamen? (zonneboiler, zonnepanelen, warmtepomp, dak-, muur- of vloerisolatie, dubbel of tripple glas)

- Handelingsmogelijkheden en motiverende factoren
 - Financiën
 - Woonsituatie
 - Sociaal psychologische factoren
- Beperkingen en drempels
 - Financiën
 - Woonsituatie
 - Sociaal psychologische factoren

3

Zou u er voor open staan om samen met buurt of wijkbewoners verduurzamende maatregelen te nemen of energie op te wekken? Waarom wel/niet?

Bijlage 3

Participanten verdiepende interviews

Geslacht

Man	23
Vrouw	9

Leeftijd

18-34 jaar	7
35-49 jaar	5
50-64 jaar	9
65+ jaar	15

Regio

Oost	13
Noord	8
Overig	11

Eigenaarschap woning

Koop	13
Huur (corporatie)	14
Huur (particulier)	5

Negatieve energie spiraal

Wel spiraal	15
Geen spiraal	17

Bronnen

Centraal Bureau voor de Statistiek (2019)

Vertrouwen in Europa en politiek stijgt. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/11/vertrouwen-in-europa-en-politiek-stijgt>

Fries Sociaal Planbureau (2020)

Energie in draagvlak. Naar een inclusieve energietransitie. Brander, A., A. ten Brug en M. Molema. Mei 2020. Leeuwarden: Fries Sociaal Planbureau

Kahneman, D., & Tversky, A. (2013)

Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Handbook of the fundamentals of financial decision making: Part I* (pp. 99-127)

Motivaction (2019)

Hoe gaan Nederlanders om met de energietransitie? <https://www.motivaction.nl/kennisplatform/nieuws-en-persberichten/hoe-gaan-nederlanders-om-met-de-energietransitie>

Nibud (2019)

Verduurzaming: een heilig huisje in aanbouw? <https://www.nibud.nl/beroepsmatig/onderzoek-verduurzaming-een-heilig-huisje-in-aanbouw/>

Nibud (2020)

Kunnen woningeigenaren energie-investeringen betalen? Bos, J., M. Verberk en M. Warnaar. <https://www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-rapport-Kunnen-woningeigenaren-energie-investeringen-betalen.pdf>

Pratto, F. en John, O. P. (1991)

Automatic vigilance: the attention-grabbing power of negative social information. *Journal of personality and social psychology*, 61(3), 380

Sociaal Cultureel Planbureau (2019)

Onder de pannen zonder gas? Woningeigenaren en hun overwegingen voor aardgasvrije alternatieven. Steenbekkers, A. en S. Scholte. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Sociaal Cultureel Planbureau (2020)

Op weg naar aardgasvrij wonen – De energietransitie vanuit burgerperspectief. Scholte, S., Y. de Kluizenaar, T. de Wilde, A. Steenbekkers en C. Carabain. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Sociaal Planbureau Groningen (2016)

Tweedeling in de samenleving. Groningen: Sociaal Planbureau Groningen

Sociaal Planbureau Groningen (2018)

Ervaren leefbaarheid in Groningen. <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/ervaren-leefbaarheid/>

Sociaal Planbureau Groningen (2020)

Bewonersparticipatie in energietransitie. <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/energietransitie/bewonersparticipatie-in-energietransitie/>

Colofon

Onderzoekers, auteurs, redactie

Sociaal Planbureau Groningen, onderdeel van CMO STAMM

Hans Elshof, Iris Holman, Tamara Koekkoek, Heike Delfmann

Vormgeving

Studio Martiene Raven

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door de provincie Groningen

Mei 2021

Sociaal Planbureau Groningen is
onderdeel van CMO STAMM